

Gıda Ceza Hukukunun Bazı Temel Kavramları ve Genel Yapısı Üzerine Mukayeseli Bir İnceleme

A Comparative Examination of Some Basic Concepts and General Structure of Food Criminal Law

Mehmet MADEN¹

¹Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

ORCID: M.M. 0000-0003-1643-0091

ÖZ

Bu çalışmada, gıda ceza hukukunun temel bazı kavramları ve genel yapısı mukayeseli bir incelemeyle ele alınmıştır. Belirtilen temel kavramlar, özellikle, "gıda", "yeterli gıda hakkı", "gıda güvencesi", "gıda güvenliği" ve "gıda dolandırıcılığı"dır. Gıda ceza hukukunun genel yapısıyla ilgili olarak; uluslararası boyut kısaca ele alındıktan sonra, hukuka aykırılıkların tasnifi ve formülasyonu incelenmiş ve ilgili bazı suç tipleri üzerinde durulmuştur. Türk Ceza Kanunu'nda, doğrudan gıda ceza hukukunu ilgilendiren ve "zehirli madde katma" ve "bozulmuş veya değiştirilmiş gıda veya ilaçların ticareti" başlıkları altında düzenlenen iki suç tipinin bazı hususiyetleri üzerinde özellikle durulmuştur. Çalışmanın odak noktası, gıda ceza hukukuyla korunan ana hukuki değerlerden gıda güvenliği olmuştur. Böylece, gıda güvencesiyle ve tüketicilerin ekonomik menfaatleriyle ilgili meseleler çalışmanın merkezinde yer almamaktadır. Bu çalışmayla, gıda ceza hukukuyla ilgili temel bazı kavramların ve gıda ceza hukukunun genel yapısının mukayeseli bir incelemeyle ortaya konulmasıyla, bundan sonraki çalışmalar için faydalı bir temel oluşturulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gıda ceza hukuku, gıda güvencesi, gıda güvenliği

ABSTRACT

Some of the basic concepts alongside the general structure of food criminal law are examined comparatively in this paper. The aforementioned basic concepts are specifically, "food", "the right to adequate food", "food security", "food safety" and "food fraud". As regards the general structure of food criminal law, after a brief look at international concerns, we will examine the classifications and formulations of breaches of the law as well as some crime types. In particular, some characteristics of the two crime types which are directly related to food criminal law and regulated under the Turkish Criminal Code under the headings of "adding poisonous substances" (s 185) and "commerce of spoiled or altered foods and medicines" (s 186) have been explored. In this paper, we focus on "food safety" as one of the main legal values protected through food criminal law, not on the issues related to "food security" and "economic interests of consumers".

With this paper, by comparatively presenting some of the basic concepts and the general structure of food criminal law, we have attempted to lay the foundations for future studies on food criminal law.

Keywords: Food criminal law, food security, food safety

Submitted: 21.05.2019 • **Revision Requested:** 01.07.2019 • **Last Revision Received:** 03.07.2019 • **Accepted:** 03.07.2019 • **Published Online:** 03.07.2019

Corresponding author: Mehmet Maden, E-mail: madenmehmet@yahoo.com

Citation: Maden M, 'Gıda Ceza Hukukunun Bazı Temel Kavramları ve Genel Yapısı Üzerine Mukayeseli Bir İnceleme' (2019) 7(1) Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi-Journal of Penal Law and Criminology, 67.

EXTENDED ABSTRACT

It could be said that food security, food safety and the economic interests of consumers are the three main legal values protected by food criminal law. Besides life and health (which have special places in food criminal law as protected legal values), any legal value protected by any type of crime is related to food criminal law, as long as it is concerned with food.

In this paper, it was deemed acceptable to label “food security” as a hypernym for “food safety”.

There are some criteria which can be taken into account when determining the form of a breach of food law. In other words, when regulating the breaches, the abovementioned criteria can determine the type of violation as administrative offences, misdemeanours or crimes. The degree of the effect of the act on public health; the type of the effect of the act on protected legal values (whether that be *harm* or *danger*); and if the type of the abovementioned effect is *danger*, the degree/type of this *danger* would be among these criteria. Whether the danger shall be correlated with general food law regulations, and if so, determining the kind of correlation are matters of preference when regulating a breach as a misdemeanour or a crime.

The mental element could be another factor in determining the act as either a misdemeanour or a crime. Furthermore, *peculiar* feature of the breaches might be another determinant factor in this respect.

Techniques of “*crimes aggravated due to their consequences*” and “*blank criminal law*” may be utilized in the protection of food safety. Crimes can be differentiated from misdemeanours with respect to the application of reasons for setting aside or reducing punishments (*effective remorse* etc.). In this respect, restorative justice procedures and sanctions can be utilized relative to the measures to be taken or the duties to be fulfilled.

Considering the effect of actualized productive policy on protecting food safety, accepting legal entities as addressees of regulations and procedures is another important issue together with the issue of determining the sanctions to be applied to legal entities.

Food safety can be protected through the use of laws targeting specific food related crimes or through other categories under general crimes for the protection of public health. Many crimes can be related to food security in some way. Specific

criminal acts such as “food fraud” and “food hoarding” can be regulated or the related acts can be punished through the application of other crime types.

Amongst those legal values protected by food criminal law, life and health feature prominently. There are two categories of laws which aim to protect these legal values. The first category is laws against *harm* crimes and the second group against *danger* crimes. The first group (harm) deals with general crimes of causing death or injury – the specialties of such crimes in the field of food criminal law are mentioned in the main text. The second group (danger) targets those crimes which endanger life or health. Two crimes which are directly related to food criminal law are regulated under the Third Part (Crimes Against Public Health) of the Third Chapter (Crimes Against Community) of the Second Book (Special Provisions) of the Turkish Criminal Code (TCC). These crimes are regulated under the headings of “adding poisonous substances” (s 185) and “commerce of spoiled or altered foods and medicines” (s 186). Besides these two specific acts, crimes and misdemeanours related to genetically modified organisms are regulated under the Biosafety Act (No. 5977), s 15. Additionally, there are related misdemeanours regulated under the Veterinary Services, Phytosanitary, Food and Feed Act (No. 5996), s 40 and 41.

The crime of “adding poisonous substances” (TCC, s 185) is not restricted to food. Indeed, in the legal definition, the expression of food is not included and the subject of the crime is drawn up in a very comprehensive and extensive manner.

It could be said that the subject of the crime of “commerce of spoiled or altered foods and medicines” (TCC, s 186) is “edible or drinkable things and medicines decayed or altered in a manner endangering life and health of persons”. Differently from the heading of the article, the expression of an “edible or drinkable thing” is included in the text, not the word “food”. Thus, substances consumed not through eating or drinking (for example, consumed intravenously or through the skin), cannot be the subject of this crime unless they are “medicine”. The crime under s 186 seems appropriate to be qualified as an “*abstract-concrete endangerment crime*” or a “*suitability crime*” rather than a “*concrete endangerment crime*”.

1. Giriş

Yürürlükteki gıda ceza hukukuyla ilgili olarak Türkçe kaleme alınmış çok sayıda eser bulunmamaktadır. Bu çalışmada, mukayeseli bir incelemeyle, gıda ceza hukukuyla ilgili temel bazı kavramlar üzerinde durulacak ve gıda ceza hukukunun yapısı ana

hatlarıyla ele alınacaktır. Çalışmanın odak noktasında, gıda ceza hukukuyla korunan ana hukuki değerlerden gıda güvenliği bulunmaktadır; gıda güvencesiyle ve tüketicilerin ekonomik menfaatleriyle ilgili meseleler çalışmanın merkezinde yer almamaktadır. Gıda ceza hukukuyla korunan hukuki değerlerin ortaya konulması, diğer hususlar yanında, ilgili ihlallerin tasnifi ve formülasyonu bakımından da önem arz etmektedir.

Çalışmada ele alınacak temel kavramlar, esas olarak, “gıda”, “yeterli gıda hakkı”, “gıda güvencesi”, “gıda güvenliği” ve “gıda dolandırıcılığı”dır. Bu kavramlar içerisinde, özellikle “gıda güvencesi”nin ve “gıda güvenliği”nin kapsamının ve birbirleriyle ilişkisinin ortaya konulması, hem gıda ceza hukukuyla korunan hukuki değerlerin anlaşılması hem de bu alanda yapılacak düzenlemelerin esasına ve yöntemine ilişkin tercihler bakımından önem arz etmektedir.

Gıda ceza hukukunun genel yapısıyla ilgili olarak; uluslararası boyut kısaca ele alındıktan sonra, hukuka aykırılıkların tasnifi ve formülasyonu incelenecek ve ilgili bazı suç tipleri üzerinde durulacaktır. Gıda hukukuyla ilgili bir ihlalin hangi hukuki form içerisinde düzenleneceği, başka bir deyişle gıdayla ilişkili bir fiilin idari ihlal, kabahat veya suç olarak düzenlenmesi bakımından dikkate alınabilecek hususlar üzerinde durulacaktır. Fiilin suç olarak düzenlenmesi tercih edildiğinde, hangi yöntemin kullanılacağı meselesi de inceleme konuları arasındadır. Gıda ceza hukukuyla korunan hukuki değerler arasında, yaşamın ve sağlığın özel bir yeri olduğu görülmektedir. Bu çalışmada, zarar suçu olarak düzenlenmiş olan öldürme ve yaralama suçlarının gıda ceza hukuku bakımından arz ettiği bazı temel hususiyetlere işaret etmekle yetinilecektir.

Gıda ceza hukukuyla ilgili suç tiplerinin ihdasında, tehlike suçları yöntemi özel bir önem arz etmektedir. Türk Ceza Kanunu’nda yer alan ve doğrudan gıda ceza hukukunu ilgilendiren iki suç tipi de (madde başlıklarına göre isimlendirilirse, 185’inci maddede düzenlenen “Zehirli madde katma” suçu ve 186’ncı maddede düzenlenen “Bozulmuş veya değiştirilmiş gıda veya ilaçların ticareti” suçu) tehlike suçu olarak düzenlenmiştir. Belirtilen suç tipleri, bazı ülke düzenlemeleriyle birlikte, esas olarak ana hatlarıyla incelenecek olmakla birlikte, iki suç tipinin bazı hususiyetleri üzerinde özellikle durulacaktır.

Çalışmamızla, gıda ceza hukukuyla ilgili temel bazı kavramların ve gıda ceza hukukunun yapısının mukayeseli bir incelemeyle ve ana hatlarıyla ortaya konulmasıyla, bundan sonraki çalışmalar için faydalı bir temel oluşturulmaya çalışılacaktır.

2. Gıda Ceza Hukukuyla Korunan Hukuki Değerler

Gıda düzenlemelerinin ve böylece gıda ceza hukukunun üç ana hukuki değerini koruması etrafında dönüp dolaştığı, bunların ise, gıda güvencesi¹, gıda güvenliği ve tüketicilerin ekonomik menfaatleri olduğu ifade edilmiştir². Bu kapsamda, hukuki değerler olarak yaşamın ve sağlığın korunmasının, gıda ceza hukuku bakımından özel bir önem arz ettiğini belirtmek gerekmektedir. Aşağıda değinileceği üzere, birçok suç tipinin gıdayla ilişkisinin kurulması mümkündür. Böylece, sağlığın ve yaşamın korunmasının yanında, gıdayla ilişkisi olduğu nispette her bir suçla korunan hukuki değerlerin de gıda ceza hukukuyla ilişkisi mevcuttur.

3. Gıda Ceza Hukukuyla İlgili Bazı Temel Kavramlar

3.1. Gıda, Gıda Maddesi ve Gıda Ürünü Kavramları

5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu'nun (VHBSGYK) 3'üncü maddesinin 1'inci fıkrasının 24'üncü bendine göre gıda, “[d] oğrudan insan tüketimine sunulmayan canlı hayvanlar, yem, hasat edilmemiş bitkiler, tedavi amaçlı kullanılan tıbbi ürünler, kozmetikler, tütün ve tütün mamulleri, narkotik veya psikoaktif maddeler ile kalıntı ve bulaşanlar hariç, insanlar tarafından yenilen, içilen veya yenilmesi, içilmesi beklenen işlenmiş, kısmen işlenmiş veya işlenmemiş her türlü madde veya ürün, içki, sakız ile gıdanın üretimi, hazırlanması veya muameleye tâbi tutulması sırasında kullanılan su veya herhangi bir maddeyi” ifade etmektedir.

Gıda Kodeksi (Codex Alimentarius) tarafından gıda için öngörülen geniş anlamın, farklı yerlerdeki mevzuat üzerinde, özellikle de Avrupa Birliği'nde kabul edilen tanım üzerinde geniş etkisi olmuştur³. Buna göre: “Gıda, insanların tüketimine yönelik (intended), işlenmiş, yarı işlenmiş veya işlenmemiş herhangi bir maddeyi ifade eder; içecekleri, cikletleri ve gıdanın işlenmesinin üretim hazırlığında bulunmuş

1 “Food security” kavramının “gıda güvencesi” olarak tercümesi hakkında aşağıda “Yeterli Gıda Hakkı, Gıda Güvencesi, Gıda Güvenliği ve Gıda Güvenilirliği Kavramları” başlığı altında açıklamalar yapılmıştır.

2 Adán Nieto Martín, ‘General Report on Food Regulation and Criminal Law’ in Adán Nieto Martín, Ligeia Quackelbeen and Michele Simonato (eds), *Food Regulation and Criminal Justice (International Colloquium Section II of the AIDP XXth World Congress, Beijing, China, 23rd-26th September 2016)* 87 (2) RIDP 17 (Maklu 2016) 17, 20-22. Ayrıca bkz. Massimo Donini, ‘Health Protection and Food Safety Regulation in Italy: From the Current Legislation to the Reform Project of 2015’ in Adán Nieto Martín, Ligeia Quackelbeen and Michele Simonato (eds), *Food Regulation and Criminal Justice (International Colloquium Section II of the AIDP XXth World Congress, Beijing, China, 23rd-26th September 2016)* 87 (2) RIDP 225 (Maklu 2016) 226-227.

3 Martín (n 2) 19.

olan herhangi bir maddeyi içine alır ancak kozmetikler veya tütün ya da sadece ilaç (drug) olarak kullanılan maddeleri içermez.”⁴

Gıda Kodeksi’ndeki bu tanım, insanların tüketimi için olduğu makul bir şekilde beklenen bütün maddeleri kapsamakla kalmamakta, üretimi veya muameleye tabi tutulması sırasında gıdaya katılan diğer maddeleri de kapsamaktadır; insanların tüketimine yönelik katkı maddeleri ile buna yönelik hayvan yemleri de bu kapsamdadır⁵. Bu tanım, besin değerine sahip olmayı bir unsur olarak içermemektedir, diğer bir anlatımla tanım, besin değerine sahip olan gıdalardan daha fazlasını kapsamaktadır ve bu durum, ceza hukuku düzenlemelerinin kapsamı bakımından önemlidir⁶.

Avrupa Gıda Güvenliği Tüzüğü’nün⁷ “gıdanın tanımı” başlıklı 2’nci maddesine göre, Tüzüğün amaçları bakımından, gıda (veya gıda maddesi), “*işlenmiş, kısmen işlenmiş veya işlenmemiş, insanların ağız yoluyla almasına yönelik (intended) olan veya ağız yoluyla almaları makul bir şekilde beklenen herhangi bir madde veya ürün*” anlamına gelmektedir. Tüzük’te, gıdanın tanımı bu şekilde yapıldıktan sonra, bu kavramın kapsamına giren ve girmeyen bazı maddelere ayrıca yer verilmiştir. Buna göre, içecekler, cikletler ve üretimi, hazırlanması veya muameleye tabi tutulması sırasında gıdaya kasten katılan (intentionally incorporated) su da dâhil bütün maddeler gıda tanımı içerisindedir. 98/83/EC sayılı Yönerge’nin 6’ncı maddesinde tanımlanan uyum anından (point) sonra, 80/778/EEC ve 98/83/EC sayılı Yönergelerin şartları saklı kalmak kaydıyla su da gıda kavramına dâhildir. Diğer taraftan, “gıda” şunları kapsamaz: Yem; insanların tüketimi için piyasaya sürülmek için hazırlanmış olmamak kaydıyla canlı hayvanlar; hasattan önce bitkiler; 65/65/EEC ve 92/73/EEC sayılı Konsey Yönergelerindeki anlam çerçevesinde tıbbi ürünler; 76/768/EEC sayılı Konsey Yönergesindeki anlam çerçevesinde kozmetikler; 89/622/EEC sayılı Konsey Yönergesindeki anlam çerçevesinde tütün ve tütün ürünleri; Birleşmiş Milletler (BM) Uyuşturucu Maddelere Dair 1961 Tek Sözleşmesi’ndeki ve BM 1971 Psikotrop Maddeler Sözleşmesi’ndeki anlam çerçevesinde uyuşturucu veya psikotrop maddeler; kalıntılar ve bulaşanlar.

4 Gıda Kodeksi (Codex Alimentarius) Komisyonu, *Usul Kılavuzu* (Ortak FAO/WHO Gıda Standartları Programı, 25. Bası, Roma 2016) 23’ten nakleden: Martín (n 2) 19.

5 Martín (n 2) 19.

6 Bkz. Martín (n 2) 19.

7 Gıda hukukunun genel ilkelerini ve icaplarını belirleyen, Avrupa Gıda Güvenliği Kurumu’nu kuran ve gıda güvenilirliğiyle ilgili konularda usulleri belirleyen 28 Ocak 2002 tarihli ve 178/2002 numaralı Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Tüzüğü (EC) [2002] Official Journal L 31/1 (01/02/2002).

*Mauri*⁸, İspanya’da, “gıda maddesi” tanımının, önceleri maddenin besinsel (nutritional), keyifsel (fruitive) veya diyetel (dietary) işlevi üzerine odaklandığı ancak şimdilerde⁹ bu ölçütün, Avrupa hukukunun da (Avrupa Gıda Güvenliği Tüzüğü, m. 2) etkisiyle “ağız yoluyla alma” ölçütüyle birlikte mevcut olduğu, ancak bunun da *Gıda Kodeksi*’ndeki “tüketme” ölçütüyle tam olarak örtüşmediğini ifade etmektedir. *Yazar*, farklı ölçütlerin mevcut olmasıyla ihtilaf çıkabileceğine işaret etmektedir. Örneğin, besleyici, keyif verici ya da diyetel özelliği olmayan şeylerin (mesela belirli katkı maddelerinin) ağız yoluyla alınması; ya da bunun tersine, bu özelliklerden birine sahip bir şeyin ağız yoluyla alma suretiyle değil de mesela soluma, deri bandı (skin patch) veya damar yoluyla tüketilmesi söz konusu olabilir. İlaçlar ve kozmetikler gibi açıkça tanımın dışında tutulan veya ciklet gibi açıkça tanımın içinde tutulan durumlar haricinde, bu idari (administrative) kavramların, suçların tanımlarına etki edebilecek surette farklı şekillerde yorumlanma ihtimali vardır. Tütünün sınıflandırılması bakımından hususi bir problem ortaya çıkmıştır. İdari bakış açısıyla, tütünün, İspanya Gıda Yasası’nda gıda için belirlenen tanımlayıcı işlevlerden birisi olan “keyif verme” (pleasure) özelliğine sahip olduğu söylenebilir. Dahası, tütüne, Yasanın uyarıcı maddelerle ilgili düzenlemeleri içerisinde özel olarak yer verilmiştir. Bu konuda, tütünü gıda maddesi tanımının açıkça dışında tutan Avrupa Gıda Güvenliği Tüzüğü’nün 2’nci maddesiyle İspanya Gıda Yasası arasında bariz bir aykırılık söz konusudur. İspanya ceza hukuku açısından tütün, toplum sağlığına karşı suçlar içinde düzenlenen ancak illegal maddelerle sınırlı tutulan uyuşturucu madde suçu (İspanya Ceza Kanunu (İspCK) m. 368 vd.) içinde yer almamaktadır. Diğer taraftan, tütünün gıda maddesi olarak tanımlanmasına ihtiyaç duyulmaksızın, unsurların oluşması halinde, daha genel nitelikteki diğer toplum sağlığına karşı suçların tatbik edilmesi mümkündür.

Mukayeseli hukukta, tütün ürünlerinin yanı sıra, alkolün ve kozmetiklerin gıda kavramının kapsamına sokulması bakımından da farklılıklar mevcuttur¹⁰.

Ağız boşluğuyla temas eden ve sağlık için zararlı etkileri olabilecek ruj örneği göz önünde bulundurularak, kozmetiklerin de bazı durumlarda gıda maddesi olarak kabul

8 Miriam Cugat Mauri, ‘Report on Criminal Protection in the Food Market in Spain’ in Adan Nieto Martín, Ligeia Quackelbeen and Michele Simonato (eds), *Food Regulation and Criminal Justice (International Colloquium Section II of the AIDP XXth World Congress, Beijing, China, 23rd-26th September 2016)* 87 (2) RIDP 245 (Maklu 2016) 252-253.

9 Eserin yayımlandığı yıl, 2016’dır.

10 Martín (n 2) 19.

edilebileceği savunulmuştur¹¹. *Mauri*, Avrupa ve İspanya düzenlemelerinde bunun tersine bir sonuca ulaşmak için gerekçe olduğunu ancak kozmetik etki eklenmiş gıda maddeleri bakımından şüphenin devam ettiğini belirtmektedir¹².

Gıda ile tıbbi/sağaltıcı ürünler arasındaki ayırım, özellikle tıbbi özellikleri olan zayıflama ürünleri veya spor ek besinleri bakımından önem arz eder¹³. Bu ayırım, sadece, ceza hukukunun veya hukukun diğer dallarının -örneğin idare hukukunun- gıda ile tıbbi ürün arasında yapacağı tefrik bakımından değil, gıda hukukunun gelişimini anlamak bakımından elzem bir olgu olan “malların serbest dolaşımı” cihetinden de önemlidir¹⁴. Bir maddenin tıbbi ürün olarak tasnif edilmesi, malların serbest dolaşımı açısından daha büyük engeller getirdiği için, örneğin Avrupa Adalet Divanı bu kavramın katı şekilde yorumlanmasını öngörmektedir¹⁵.

“Gıda maddesi” veya “gıda ürünü” gibi kavramların tanımlanması ve gerek birbirleriyle gerekse “gıda” kavramıyla ilişkisi de ilgili suçların yorumunda etkilidir¹⁶. Yenilebilir şeylerin yanında içilebilir şeylerin de bu kavramlara dâhil edilip edilmeyeceği düşünülmelidir.¹⁷ Avrupa Gıda Güvenliği Tüzüğü’nün 2’nci maddesinde, “gıda” ve “gıda maddesi” kavramları özdeşleştirilmiştir. “Gıda maddesi” ve “gıda ürünü” arasında kanaatimizce, teorik olarak, insan ürünü olup olmamak bakımından bir ayırım yapılarak, “gıda ürünü”nün, insanlar tarafından üretimine dâhil olunmuş “gıda maddeleri” olarak nitelendirilmesi tercih edilebilir. Mukayeseli hukukta örneğine rastlandığı gibi, “gıda ürünü”nün, (katkı maddelerinde olduğu gibi) besin değeri taşıması bakımından “gıda maddesi”nden ayrılması ya da bu iki kavramın aynı manaya gelecek şekilde kullanılması¹⁸ da birer tercihtir.

BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi’nin

11 F Pérez Álvarez, *Protección penal del consumidor* (Barcelona, Praxis, 1991) 66’ya atfı yapan: Mauri (n 8) 253, n 680.

12 Mauri (n 8) 253, n 680.

13 Martín (n 2) 19.

14 Martín (n 2) 19.

15 Martín (n 2) 19-20.

16 Bkz. Mauri (n 8) 253.

17 Mauri, İspanya’daki içtihatla, “gıda maddesi”nin, içilebilir ve yenilebilir şeyleri içine alacak şekilde geniş yorumlandığını belirtmiştir: Mauri (n 8) 253, n 682.

18 İspCK’nın 363’üncü ve 364’üncü maddelerinde kullanılan “gıda maddesi” ve “gıda ürünü” kavramlarının yorumlanması ve karşılıklı sınırlandırmasının tartışmalı olageldiğini belirten Mauri, İspanya Gıda Yasası’nın 1.02.13’üncü maddesinde “gıda maddesi” ve “gıda ürünü” arasında ifade ettiğimiz şekilde (besin değeri taşımak bakımından) ayırım yapıldığını, ancak Güvenlik ve Gıda Kalitesi Hakkında Kanun (2015) da Avrupa Gıda Güvenliği Tüzüğü takip edilerek, bu iki kavramın özdeşleştirildiğini belirtmektedir: Mauri (n 8) 253, n 682.

11'nci maddesinin Türkçe resmî çevirisinde, “gıda” (food) kelimesine, hem “besin”, hem “gıda maddesi” ve hem de “besin maddesi” olarak karşılık verilmiştir.¹⁹

3.2. Yeterli Gıda Hakkı, Gıda Güvencesi, Gıda Güvenliği ve Gıda Güvenilirliği Kavramları

BM İnsan Hakları Beyannamesi'nin 25(1)'inci maddesinde uygun yaşama standardı hakkında bağlantılı olarak gıda hakkına yer verilmiştir²⁰.

Yeterli gıda hakkı, BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi'nin 11'nci maddesinde yer alır.²¹

Bunun yanında, BM'nin ayrımcılığa karşı sözleşmelerinde ve Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yeterli gıda hakkına yer verilmiştir; yine, uluslararası insancıl hukukta savaş mahpusları gibi belirli gruplara gıda hakkı tanınmaktadır²².

Ekonomik ve Sosyal Konsey'in 12 numaralı Genel Yorumunda yeterli gıda hakkının özünün, “*olumsuz maddelerden ari ve belirli bir kültürde kabul edilebilir şekilde bireylerin diyetel ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek ölçüde gıdanın niceliksel ve niteliksel olarak bulunabilirliğini (availability) [ve] böyle gıdanın sürdürülebilir*

-
- 19 Sözleşme'nin Türkçe resmî çevirisi için: <<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/83-93.pdf>> (Erişim: 1.1.2019). Sözleşme'nin belirtilen 11'inci maddesinin bu kaynaktan temin edilen resmî çevirisine aşağıda 21'inci dipnotta yer verilmiştir. Sözleşme'nin İngilizce metni için: <<https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cescr.aspx>> (Erişim: 1.1.2019).
- 20 Martin (n 2) 20. Beyanname'nin 25 (1)'inci maddesinin 27.05.1949 tarihli Resmî Gazete'de yer alan Türkçe resmî çevirisi şu şekildedir: “*Her şahsın gerek kendisi gerekse ailesi için, yiyecek, giyim, mesken, tıbbi bakım, gerekli sosyal hizmetler dâhil olmak üzere sağlığı ve refahını temin edecek uygun bir hayat seviyesine ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, ihtiyarlık veya geçim imkânlarından iradesi dışında mahrum bırakacak diğer hallerde güvenliğe hakkı vardır.*” <<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7217.pdf&main=http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7217.pdf>> (Erişim: 17.1.2019). Dikkat edilirse, Beyannamenin Türkçe resmî çevirisinde “security” kelimesi, “güvenlik” olarak karşılık bulmuştur. Bu konu üzerinde aşağıda durulacaktır. Beyannamenin İngilizce metni için: <https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf> (Erişim: 17.1.2019).
- 21 Sözleşme'nin 11'inci maddesinin Türkçe resmî çevirisi şu şekildedir: “*MADDE 11 1. Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler; herkesin, yeterli beslenme, giyim ve konut da dahil olmak üzere, kendisi ve ailesi için yeterli bir yaşam düzeyine sahip olma ve yaşam koşullarını sürekli geliştirme hakkına sahip olduğunu kabul ederler. Taraf Devletler bu hususta hür rızaya dayalı uluslararası işbirliğinin temel önemini kabul ederek, bu hakkın gerçekleşmesini güvence altına almak için uygun tedbirler alacaklardır. 2. Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler; herkesin açlıktan kurtulma temel hakkını kabul ederek, münferiden ve uluslararası işbirliği yoluyla, özel programları da içeren gerekli tedbirleri aşağıdaki amaçlara yönelik olarak alacaklardır: (a) Teknik ve bilimsel bilgilerden tam olarak yararlanmak suretiyle, beslenme ilkeleri konusundaki bilgileri yayarak ve doğal kaynakların en etkin bir şekilde geliştirilmesini ve kullanılmasını sağlayacak şekilde tarımsal sistemleri düzelterek ya da geliştirerek, besinlerin üretilmesi, korunması ve dağıtılması yöntemlerini iyileştirmek; ve (b) Gerek gıda maddeleri ihraç eden, gerek gıda maddeleri ithal eden ülkelerin sorunlarını dikkate alarak, dünyadaki besin maddelerinin ihtiyaca göre adil bir şekilde dağıtımını sağlamak.*” <<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/83-93.pdf>> (Erişim: 1.1.2019).
- 22 Martin (n 2) 22.

(sustainable) ve diğer insan haklarından yararlanmayı engellemeyecek yollarla erişilebilirliğini (accessibility)” ifade ettiği²³ belirtilmiştir.²⁴

Uluslararası literatürde, İngilizce’de, “gıda güvenliği” (“food safety”) kavramından farklı olarak bu bağlamda gıda güvencesi (“food security”) kavramı kullanılmaktadır.²⁵ Esasında, genel olarak, hem “security” hem de “safety” kavramlarının Türkçe’de “güvenlik” kelimesiyle karşılandığı bir gerçektir.²⁶ Bununla birlikte, “food security” kavramının daha çok “gıda güvencesi” olarak tercüme edilmiş ve “gıda arzının sürekli ve kesintisiz olması” anlamında kullanılmış olduğu; “food safety” kavramının ise “gıda güvenilirliği” olarak tercüme edilmiş ve “gıdaların tüketiciye sağlıklı olarak sunulması” anlamında kullanılmış olduğu²⁷ ifade edilmiştir.

Yine, gıda güvencesi kavramının sıklıkla gıda güvenliği kavramı ile karıştırıldığı; “[g]ıda güvencesi[nin], gıda güvenliğini de içine alan ve gıda miktarının yeterliliği, gıdaya ekonomik ve fiziksel ulaşım ve tüm bunların istikrarlı olması anlamına gelen geniş bir kapsama sahip [olduğu]” ifade edilmiştir²⁸.

Bu bağlamda, “gıda güvencesi” tanımlanmaya çalışılırken “uygun fiyatta, sağlıklı, yeterli, besleyici ve güvenilir gıdaya erişimin sağlanması” ifadeleri tercih edilirken; “gıda güvenliği”, “tüetime sunulan gıdalarda oluşabilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik ve her türlü zararlıların bertaraf edilmesi için alınacak önlemlerin tümü”

- 23 Ekonomik ve Sosyal Konsey, Genel Yorum No. 12: Uygun gıda hakkı, m. 11 (1999) para. 6, 8 ve 13: Martín (n 2) 20.
- 24 Martín, gıda hakkı ihlallerini, çok uluslu şirketlerin, özellikle gıda endüstrisinin faaliyetleri bakımından; acil durumlarda veya silahlı çatışma durumlarındaki saldırılar bakımından (gıda yardımlarının suistimalini de içerecek şekilde); soykırım veya insanlığa karşı suçlarda olduğu gibi uç örnekler bakımından incelemektedir: Martín (n 2) 22 ve devamı.
- 25 Örneğin, gıda güvencesinin (food security), BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesi’nin yeterli gıda hakkını düzenleyen 11’nci maddesinde yer aldığı ve özü itibarıyla, sağlıklı besin hakkını içeren açıktan uzak kalma ve yeterli gıdaya erişim hakkını garanti altına aldığı ifade edilmiştir: Martín (n 2) 17 ve 20.
- 26 Örneğin, Milli Güvenlik Kurulu, “The National Security Council” (T.C. Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği İngilizce İnternet Sayfası: <<https://www.mgk.gov.tr/en/>> (Erişim: 20.03.2019)), Sosyal Güvenlik Kurumu ise, “Social Security Institution” (T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu İngilizce İnternet Sayfası: <<http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/en/home-page/mainpage>> (Erişim: 20.03.2019)) olarak tercüme edilmekte; Türkçe’deki “özel güvenlik görevlisi”nde yer alan “güvenlik” de İngilizce’deki “security” kavramına karşılık gelmektedir. Yine, BM İnsan Hakları Beyannamesi’nin 25 (1)’inci maddesinin Türkçe resmi çevirisinde de, yukarıda 22’nci dipnotta belirtildiği üzere “security” kelimesi “güvenlik” olarak karşılık bulmuştur.
- 27 Emin Koç, *Gıda Güvenliği ve İdarenin Yetkileri* (T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı Kamu Hukuku Programı Doktora Tezi, İzmir 2014) <<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>> (Erişim: 2019) 45.
- 28 Özge Can Niyaz / İ. Hakkı İnan, ‘Türkiye’de Gıda Güvencesinin Mevcut Durumunun Değerlendirilmesi’ (2016) 13(2) Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi 1 <<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/277965>> (Erişim: 22.03.2019), s. 2.

olarak tanımlanmaya çalışılmıştır²⁹. Yine, gıda güvenliğiyle ilgili olarak, “[b]irincil üretimin başlangıcı çiftlikten sofraya kadar, çevre ve insan sağlığına zarar vermeyen, üretimin her aşamasında gerekli ve yeterli kontrolleri yapılmış, sağlıklı ve güvenilir ürünlerin temin edilmesini[n] hedefle[ndiği]”³⁰ belirtilmiştir.

Dünya Gıda Zirvesi’nden (1996) alınan şu ifadeler gıda güvencesinin unsurları hakkında bilgi vermektedir: “Gıda güvencesi, bütün insanların, bütün zamanlarda, aktif ve sağlıklı bir yaşam için gerekli olan besin ihtiyaçlarını ve gıda önceliklerini karşılayan yeterli, güvenilir ve besleyici gıdaya fiziksel ve ekonomik bakımdan erişime sahip olmaları durumunda mevcuttur.”^{31,32}

Bu tanımın, gıda güvencesinin dört boyutuna işaret ettiği ifade edilmiştir: Gıdanın bulunabilirliği; gıda erişimi; yararlanma (utilization) ve istikrar (stability)³³. Buna göre, gıda güvencesinin istikrar boyutu, hem bulunabilirlik hem de erişim boyutlarıyla ilişkilendirilebilir³⁴.

Buradan yararlanarak, gıda güvencesinin -mevcudiyetinden bahsedilebilmesi için- aynı anda gerçekleşmesi gereken dört boyutunun şunlar olduğu ifade edilmiştir: “gıdanın bulunabilirliği, gıdaya ulaşılabilirlik, gıdanın kalite ve güvenliği ve ilk üç boyutun istikrarlı bir şekilde sürdürülmesi”³⁵.

29 Necdet Buzbaş, ‘Türkiye ve AB’de Gıda Güvenliği: Ortaklığın Sinerjisi’ (28. Türkiye-AB Karma İstişare Komitesi Toplantısı Edinburg, İskoçya 13-14 Eylül 2010) <[https://tobb.org.tr/AvrupaBirliğıDairesi/Dokumanlar/Faaliyetler/kik/\(13\)%20synergy-food-safety-cooperation-tr.pdf](https://tobb.org.tr/AvrupaBirliğıDairesi/Dokumanlar/Faaliyetler/kik/(13)%20synergy-food-safety-cooperation-tr.pdf)> (Erişim: 20.03.2019), s. 4.

30 Buzbaş (n 29) 4-5.

31 FAO’s Agriculture and Development Economics Division (ESA) (with support from the FAO Netherlands Partnership Programme (FNPP) and the EC-FAO Food Security Programme), ‘Food Security’ (June 2006) 2 Policy Brief 1 <<http://www.fao.org/forestry/13128-0e6f36f27e0091055bec28ebe830f46b3.pdf>> (Erişim: 28 Nisan 2019), s. 1. “Policy Brief” adıyla çıkarılan bu belgeler, çalışma dokümanıdır: Policy Brief 4.

32 Bu tercümede, gıda güvencesinin Devlet Planlama Teşkilatı Çalışma Raporlarında yer alan tanımından istifade edilmiştir. Buna göre gıda güvencesi, “bütün insanların her zaman aktif ve sağlıklı bir yaşam için gerekli olan besin ihtiyaçlarını ve gıda önceliklerini karşılayabilmek amacıyla yeterli, sağlıklı, güvenilir ve besleyici gıdaya fiziksel ve ekonomik bakımdan erişimleri ve sürdürmeleri [“sürekli erişebilmeleri” (“Sürekli erişebilmeleri” şeklindeki açıklamaya, Niyaz / İnan (n 28) 2’den ulaşılmıştır.)] durumudur.”; Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, *Ulusal Gıda ve Beslenme Stratejisi Çalışma Grubu Raporu* (Ankara 2001) <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Ulusal_Gıda_ve_Beslenme_Stratejisi_Calisma_Grubu_Raporu%E2%80%8B.pdf> (Erişim: 22.03.2019), s. 1; T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, *Ulusal Gıda ve Beslenme Stratejisi Çalışma Grubu Raporu (Ulusal Gıda ve Beslenme Eylem Planı I. Aşama Çalışması Eki İle)* (Yayın No DPT: 2670, Mart 2003) <http://tarim.kalkinma.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/Ulusal_GidaveBeslenme_Eylem_PlaniTaslak-04-11-2014.pdf> (Erişim: 22.03.2019), s. 1.

33 Policy Brief (n 31) 1.

34 Policy Brief (n 31) 1.

35 Policy Brief’e (bkz. n 31) ve “Keskin B, Demirbaş N (2012) Gıda Güvencesi ve Hesaplama Yöntemleri Üzerine Bir Değerlendirme. Kısıtlar ve Öneriler. 10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi Konya 900-908”e atıf yapan: Niyaz / İnan (n 28) 2.

5996 sayılı VHBSGYK’da, “gıda güvenliği” kavramı yerine “gıda güvenilirliği” kavramı tercih edilmiştir. Kanun’da bu kavram tercih edilmekle birlikte, yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere, literatürde her zaman aynı yaklaşımı görmek mümkün olmamaktadır.³⁶

Yeterli gıdaya sahip olmanın ötesinde, sahip olunan gıdanın kalitesi ve güvenliği de önem arz etmektedir.³⁷ *Mauri*, -sonuçları konusunda yeterli öngörünün kimi zaman mevcut olmadığı- yeni risklerin ortaya çıkması ve bireylerin, yaşam kalitesine ilişkin artan beklentileriyle izah edilen yeni suçlarla karşılaştığı ifade etmektedir.³⁸

Gıda güvenliğiyle ilgili ceza hukuku düzenlemelerinin, gıda maddesinin kendisini ve insan sağlığını korumaya yönelik iki yönünün olduğundan bahsetmek mümkündür.³⁹

VHBSGYK’nın 21’inci maddesinde, gıda güvenilirliğinin şartları, yem güvenilirliğinin şartlarıyla⁴⁰ birlikte düzenlenmiştir.

VHBSGYK’da, güvenilir olmayan gıdanın, gıda ile temas eden maddenin ve malzemenin piyasaya arz edilemeyeceği ifade edildikten sonra, “insan sağlığı için tehlike oluşturan ve tüketime uygun olmayan gıda”nın, “güvenilir olmayan gıda” kabul edileceği belirtilmiştir (m. 21(1)-a). Görüldüğü üzere, VHBSGYK’ye göre iki tür “güvenilir olmayan gıda” vardır. “Güvenilir olmayan gıda”nın birinci türü “insan sağlığı için tehlike oluşturan” gıda; ikinci türü ise “tüketime uygun olmayan” gıdadır.

36 Yine, örneğin: “Ancak Kanun’un 21. maddesi ile gıda güvenliği şartları sayılmıştır.” (Koç (n 27) 46); “Gıda güvenliği, gıdayı tüketicinin sağlığına zararlı hale getirebilen, kronik veya akut olan bu tehlikelerin varlığını sınırlandırmak demektir. İnsan sağlığını tehdit eden gıda zehirlenmelerinin sayısının oldukça fazla olması sebebiyle gıda güvenliği kavramı günden güne daha fazla önem kazanmaktadır.” (Filiz Ekim Çevik/ Hüseyin Çakan, ‘Adli Bilimler ve Gıda Güvenliği’ (Bildiri Özeti) in 6. *Gıda Güvenliği Kongresi (3-4 Mayıs 2018 İstanbul) Bildiri Özetleri Kitabı* <<http://www.gidaguvenligikongresi.org/ggkabstracttr.pdf>> (Erişim: 08.3.2019)).

37 Mauri (n 8) 249.

38 Mauri (n 8) 249.

39 Donini (n 2) 226.

40 Kanun’un 21’inci maddesinin 2’nci fıkrasına göre yem güvenilirliği şartları şu şekildedir:

a) *Güvenilir olmayan yem, piyasaya arz edilemez ve hayvanlara yedirilemez.*

b) *Yemin, kullanım amacına göre, insan ve hayvan sağlığına olumsuz etkilerinin bulunması veya hayvanlardan elde edilen gıdaların insan tüketimi için güvenilir olmamasına neden olması durumunda, güvenilir olmadığı kabul edilir.*

c) *Bozulmuş ve çürümüş yem, tüketime uygun olmayan yem olarak değerlendirilir.*

ç) *Bir seri, parti veya sevkiyattaki aynı sınıf veya çeşit yemin bir bölümünün güvenilir olmadığına tespiti durumunda, geri kalanı ile ilgili daha kapsamlı yapılan değerlendirme sonucunda güvenilir olduğu ispat edilemez ise, o seri, parti veya sevkiyattaki aynı sınıf veya çeşidin tamamının güvenilir olmadığı kabul edilir.*

d) *Yem, Bakanlıkça belirlenen şartlara uygun olsa bile, yemin güvenilir olmadığına dair yeterli şüphe veya sebebin oluşması durumunda, Bakanlık söz konusu yemin piyasaya arzını kısıtlayabilir veya piyasaya arz edilen yemi toplatabilir.”*

Gıdanın güvenilir olup olmadığının belirlenmesinde, üretim, işleme ve dağıtım aşamaları, etiket bilgileri ve sağlıkla ilgili uyarı niteliğindeki bilgiler ile insanlar tarafından günlük normal kullanım koşulları dikkate alınacaktır (m. 21(1)-b).

VHBSGYK'ye göre, gıdanın insan sağlığına zararlı olup olmadığını belirlenmesinde; tüketenin sağlığı üzerinde ani, kısa veya uzun vadede oluşturabileceği muhtemel etkileri yanında, gelecek nesiller üzerindeki etkileri, birikerek artan muhtemel toksik etkileri ve belirli tüketici gruplarının özel sağlık hassasiyetleri de dikkate alınacaktır (m. 21(1)-c). Görüldüğü üzere, Kanun'un 21(1)'inci maddesinin a bendinde hangi gıdaların güvenilir olmayan gıda olarak kabul edileceğiyle ilgili olarak "insan sağlığı için tehlike oluşturan" nitelemesi kullanılırken, aynı fıkranın c bendinde "insan sağlığı için tehlike oluşturan" nitelemesinin değil de "insan sağlığına zararlı" nitelemesinin belirlenmesinde dikkate alınacak hususlar düzenlenmiştir. Avrupa Gıda Güvenliği Tüzüğü'nün karşılık gelen düzenlemesinde⁴¹ ise ilgili her iki yerde de "sağlığa zararlı" ifadesi kullanılmıştır.

Herhangi bir gıdanın insan tüketimi için uygun olmadığını belirlenmesinde, gıdanın yabancı madde karışması da dâhil olmak üzere her tür bulaşıklığı veya çürüme, bozulma veya kokuşma nedeniyle kullanım amacına uygun olmaması dikkate alınacaktır (m. 21(1)-ç).

41 Avrupa Gıda Güvenliği Tüzüğü'nün "Gıda güvenliğinin icapları" başlıklı 14'üncü maddesinde, gıdanın güvenilir olmaması (unsafe) halinde piyasaya sürülemeyeceği belirtildikten sonra, gıdanın iki durumda güvenilir olmayan gıda sayılacağı ifade edilmiştir: Sağlığa zararlı olması veya insanların tüketimi için uygun olmaması.

Gıdanın güvenilir olup olmadığını tespitinde şu iki husus göz önünde bulundurulmalıdır. Birincisi, gıdanın tüketici tarafından kullanılmasının ve üretim, işleme ve dağıtımın tüm aşamalarındaki normal koşullarıdır. İkincisi ise, etikette yer alan veya tüketicinin almasına genel olarak hazır bulunan diğer bilgi de dahil, belirli bir gıdanın veya bir grup gıdanın sağlık bakımından belirli olumsuz etkilerinin önlenmesiyle ilgili olarak tüketiciye sağlanan bilgidir.

Gıdanın sağlığa zararlı olup olmadığını tespitinde şu üç husus göz önünde bulundurulmalıdır. Birincisi, gıdanın hem tüketen kişinin hem de müteakip kuşakların sağlığı üzerindeki muhtemel hemen olan (immediate) ve/veya kısa dönem ve/veya uzun dönem etkileridir. İkincisi, muhtemel kümülatif (cumulative) zehirleyici etkilerdir. Üçüncüsü, gıdanın belirli bir grup tüketiciye yönelik olması halinde, bu grubun belirli sağlık hassasiyetleridir.

Gıdanın insanların tüketimi için uygun olup olmadığını tespitinde, gıdanın, tasavvur edilen kullanımına göre, insanların tüketimi için, dış sebepli veya başka şekilde bulaşma (contamination) sebepleriyle veya çürüme (putrefaction), bozulma (deterioration) ya da bozunma (decay) nedeniyle kabul edilemez olup olmadığı göz önünde bulundurulmalıdır.

Tüzük'te, güvenilir olmayan gıdaları içerecek şekilde toplu halde bulunan gıdalar bakımından öngörülen "güvenilir olmama" karinesine ve bu karinenin ortadan kaldırılma şartına da yer verilmiştir (m. 14 (6)). Yine, aynı maddede, gıdanın, Topluluk düzenlemeleriyle veya sınırları içerisinde piyasaya sürüldüğü üye devletin ulusal gıda hukuku düzenlemeleriyle uyum içerisinde olmasının gıda güvenilirliği bakımından sonucuna ilişkin hükümlere de yer verilmiştir (m. 14 (7)-(8)-(9)).

Bir seri, parti veya sevkiyattaki aynı sınıf veya çeşit gıdanın bir bölümünün güvenilir olmadığı tespit edilmişse, geri kalanı ile ilgili daha kapsamlı yapılan değerlendirme sonucunda güvenilir olduğu ispat edilemez ise, o seri, parti veya sevkiyattaki aynı sınıf veya çeşidin tamamının güvenilir olmadığı kabul edilir (m. 21(1)-d).

Gıda, Bakanlıkça belirlenen şartlara uygun olsa bile, gıdanın güvenilir olmadığına dair yeterli şüphe veya sebebin oluşması durumunda, Bakanlık söz konusu gıdanın piyasaya arzını kısıtlayabilir veya piyasaya arz edilen gıdayı toplatabilir (m. 21(1)-e).

Gıda ve yem mevzuatındaki gıda ve yem güvenilirliğine ilişkin hükümlere uygun olan ürün, bu mevzuat hükümlerinin kapsadığı ölçüde güvenilir kabul edilir (m. 21(7)).

3.3. Gıda Dolandırıcılığı

Gıda dolandırıcılığı (food fraud), tüketicilerin ekonomik menfaatlerinin korunmasını konu alan, genellikle sağlığa ilişkin tehlike veya zarar içerse de bütün tanımlarında bunun zorunlu unsur olarak yer alması gerekmeyen geniş bir kavramdır⁴². Avrupa Birliği'nde, "at eti skandalı", bu tür suçluluğun tipik örneğidir⁴³.

Gıda dolandırıcılığının, etiket dolandırıcılığı (fraudulent labelling) olarak gerçekleşmesi mümkündür; örneğin ürünün menşei veya -oranları da içerecek şekilde- muhtevası bakımından yanlış bilgilendirme söz konusu olabilir⁴⁴. Kilo kaybı veya sağlıkla ilgili diğer kullanımlar için hazırlanan şüpheli preparatların abartılı ve tıbbi/sağaltıcı iddialarla satılması da gıda dolandırıcılığı kapsamında ele alınabilir⁴⁵.

4. Gıda Ceza Hukukunun Genel Yapısı

4.1. Uluslararası Boyut

Uluslararası gıda hukukunun şu dört ana kolunun olduğu; yerel veya Avrupa Birliği gibi bölgesel hukukun bu "meta-düzenleme" tarafından bırakılan boşluklarda hareket ettiği ifade edilmiştir⁴⁶: Uluslararası kamu hukuku; Dünya Ticaret Örgütü

42 Martín (n 2) 17.

43 Martín (n 2) 18.

44 Bkz. Anu Lähteenmäki-Uutela / Satu Tähkää / Heidi Nummela / Sharlene Marimuthu, 'Food and Crime in Finland' in Adan Nieto Martín, Ligeia Quackelbeen and Michele Simonato (eds), *Food Regulation and Criminal Justice (International Colloquium Section II of the AIDP XXth World Congress, Beijing, China, 23rd-26th September 2016)* 87 (2) RIDP 203 (Maklu 2016) 205.

45 Bkz. Lähteenmäki-Uutela vd. (n 44) 205.

46 Martín (n 2) 39.

(WTO) uluslararası mutabakatları (agreements); uluslararası kuruluşlardan (örn. BM Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)) gelen “*esnek hukuk*” (*soft law*) kuralları (örn. *Gıda Kodeksi (Codex Alimentarius)*); kurumsal öz-düzenleme (*corporate self-regulation*).

Gıda hukukunun yapısının (structure), “global hukuk” tabir edilen yeni düzenleme biçiminin en iyi örneklerinden birisi olduğu⁴⁷ ifade edilmiştir. “Global hukuk”un iki belirgin özelliği olarak ise şunlar ileri sürülmüştür⁴⁸: Birincisi, yeni düzenleyicilerin ortaya çıkmasıdır; devletlerin ve uluslararası kuruluşların yanında, G20 gibi gayriresmî işbirliği mekanizmalarının, uluslararası idari mercilerin (agencies) periyodik toplantılarının veya konumuzla ilgili olarak standardizasyon kuruluşlarının veya çok uluslu gıda yapılanmalarının (food multinationals) önemi giderek artmaktadır. İkincisi, yeni düzenleyicilerin ortaya çıkmasının, kanunların (laws) veya sözleşmelerin (conventions) dışında başka düzenleme araçlarının (*esnek hukuk*, Uluslararası Standardizasyon Örgütü (ISO) standartları ve etik kuralları vd.) önemine yol açması veya daha doğrusu, önemini artırmasıdır.

4.2. Hukuka Aykırılıkların Tasnifi ve Formülasyonu

Ülkemizde, kabahatlerin suç olmaktan çıkarılmış olması da göz önünde bulundurulduğunda, gıda hukukuyla ilgili kamu hukuku yaptırımlarının çoğunun idari yaptırımlar olduğu bir gerçektir. Aşağıda, gıdayla ilgili hukuka aykırı bir fiilin idari ihlal⁴⁹, kabahat veya suç olarak tanımlanması bakımından yapılabilecek ayrımlar üzerinde durulacaktır.^{50,51}

Tehlike suçlarının geniş bir alanda kullanımı, ceza hukukunun idare hukukuna bağlılığı ve şirketlerde sorumluluğun paylaştırılması konuları, gıda ceza hukukuyla ilgili meşruiyet problemleri olarak zikredilmiştir⁵².

47 Martin (n 2) 39.

48 Martin (n 2) 39.

49 Kavram, Koç (n 27) 247 ve devamında kullanılmaktadır.

50 İdari ihlal-kabahat-suç şeklinde yaptığımız tasnif yürürlükteki hukuka ilişkin olmanın ötesinde genel bir tasnif olarak anlaşılmalıdır. 5326 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 2 (1)'nci maddesine göre, “[k]abahat deyiminden; kanunun, karşılığında idarî yaptırım uygulanmasını öngördüğü haksızlık anlaşılır.” Böylece, Kanun'a göre, kabahatler *haksızlık* teşkil ederler. Zafer / Pamuk / Çakır'a göre, “artık haksızlık içeren eylemler karşımıza; *haksız fiil*, *kabahat* veya *suç* olarak çıkacaktır. Hamide Zafer / Gülfem Pamuk / Kerim Çakır, *Gerekçeli-Açıklamalı-İçtihatlı Kabahatler Kanunu* (Beta, İstanbul 2014) 2. Hafizoğulları / Özen'e göre, kabahatin tanımında *haksızlık* terimine yer verilmesi hatalıdır; bu kelime yerine *fiil* kelimesinin kullanılması tercih edilmeliydi. Zeki Hafizoğulları / Muharrem Özen, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (US-A Yayıncılık, Ankara 2010) 183, n 236.

51 Suçlar ve kabahatler arasındaki farklılıklar için: Zafer / Pamuk / Çakır (n 50) 15-17.

52 Martin (n 2) 38.

İzinsiz gıda satışı, gıdalar hakkında yanlış veya yanıltıcı bilgi verme, aldatmak suretiyle kişilerin ekonomik kaybına yol açma, tehlikeli gıdaların satışı, kasten veya taksirle gıdaya zehir katma, tehlikeli gıdanın satılması suretiyle taksirle yaralamaya veya ölüme neden olma, gıdaya zehir katmak suretiyle kasten öldürme veya yaralama gibi fiiller gıda hukukuyla ilgili suçlar veya kabahatler olarak karşımıza çıkabilir⁵³.

Gıdayla ilgili bir fiilin idari ihlal, kabahat veya suç olarak düzenlenmesi bakımından, fiilin toplum sağlığı bakımından etkisi bir ayırım noktası olarak karşımıza çıkabilir; böylece, toplum sağlığı söz konusu olduğunda ilgili fiili suç olarak ihdas etmek tercih edilebilir⁵⁴. Hijyen, izin/yetki, paketleme gibi hususlarla sınırlı konular, idari ihlaller veya kabahatler şeklinde düzenlenebilir⁵⁵. Orijinallik/sahihlik, hijyen, gıda terkibi, paketleme, kayıt tutma, ekli belgeler, etiketleme, isimler, işaretler, bilgi, izin/yetki, bildirim/iletişim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi, haksız gecikme (unjustified detention) gibi konulardaki kuralların ihlalini konu alan çok sayıda idari ihlalle veya kabahatle karşılaşmak mümkündür⁵⁶.

Fiilin, korunan hukuki değer üzerindeki etkisinin zarar veya tehlike olmasına göre de idari ihlal, kabahat veya suç olarak düzenlenmesi tercih edilebilir.⁵⁷ Örneğin, korunan hukuki değer üzerinde bir zarar meydana getirmemekle birlikte bir zarar tehlikesine yol açan fiiller kabahat olarak düzenlenirken, korunan hukuki değere zarar veren fiiller suç olarak düzenlenebilir.

Korunan hukuki değer üzerinde meydana getirilen tehlikenin türüne göre de, fiilin idari ihlal, kabahat veya suç olarak düzenlenmesi arasında bir tercih yapılabilir. Buna göre, korunan hukuki değer üzerindeki tehlikenin⁵⁸, “soyut tehlike”, “soyut-somut tehlike” (*abstrakt-konkrete Gefährdungsdelikte*) ya da diğer adıyla “[tehlikeye] elverişlilik” (suitability) (*Eignungsdelikte*)), “varsayılan/hipotetik veya olası/potansiyel tehlike” veya “somut tehlike” olmasına göre idari ihlal,

53 Örneklendirme, Lähteenmäki-Uutela vd. (n 44) 223-224'ten alınmıştır.

54 İtalya örneği için bkz. Donini (n 2) 226.

55 İtalya örneği için bkz. Donini (n 2) 226.

56 İtalya için bu belirttiğimiz konuları örnek veren Donini, İtalya'yla ilgili olarak “*administrative offence*” kavramını kullanmıştır: Donini (n 2) 226.

57 Zarar suçu/tehlike suçu ayırımının korunan hukuki değerle veya suçun konusuyla ilişkilendirilerek yapıldığını savunan görüşlerle ilgili olarak bkz.: Ömer Metehan Aynural, *Soyut Tehlike Bağlamında Trafik Güvenliğini Tehlikeye Sokma Suçu (TCK 179 / 3)* (İstanbul Ceza Hukuku ve Kriminoloji Arşivi Yayın No: 15, On iki Levha Yayıncılık, İstanbul 2018) 4-6 ve 17-21.

58 Tehlikenin dörtlü ayırımı için bkz. Martín (n 2) 45-46; üçlü ayırım için bkz. Aynural (n 57) 23-36. Konuyla ilgili açıklamalar için bkz. n 108.

kabahat veya suç olarak düzenleme arasında bir seçim yapılabilir. Oluşan tehlikenin gıda hukuku ihlalleriyle ilişkilendirilip ilişkilendirilmeyeceği, ilişkilendirilecek ne surette yapılacağı⁵⁹ da ilgili suçların ve kabahatlerin kaleme alınışında bir tercih meselesidir.

Hukuka aykırılığın⁶⁰ manevi unsuru bakımından da kabahat veya suç olarak düzenleme arasında bir seçim yapılabilir. Buna göre, hukuka aykırılığın taksirle gerçekleştirilmesi kabahat, kasten gerçekleştirilmesi ise suç olarak düzenlenebilir. Yürürlükteki Türk Hukukunda kabahatler, kanunda açıkça hüküm bulunmayan hallerde, hem kasten hem de taksirle işlenebilir (KK, m. 9). Suçlar ise kural olarak kasten işlenebilmekte (TCK, m. 21(1)); taksirle işlenen fiiller ancak kanunda açıkça düzenlenmesi halinde suç teşkil edebilmektedir (TCK, m. 22(1)). Böylece, aynı fiilin hem kabahat hem de suç olarak düzenlenmesi fakat fiilin taksirli halinin suç olarak düzenlenmemesi durumunda, kasten işlenen fiil bakımından, Kabahatler Kanunu'nun 15(3)'üncü maddesi gereğince sadece suçtan dolayı yaptırım uygulanır. Ancak, suçtan dolayı yaptırım uygulanamayan hallerde kabahat dolayısıyla yaptırım uygulanır (KK, m. 15(3)). Fiilin taksirle gerçekleştirilmesi halinde, bu minvalde bir suç düzenlenmesi mevcut olmadığı için, fail sadece kabahatten dolayı yaptırıma tabi tutulur.

Hukuka aykırılığın mahsus nitelikte olup olmamasına göre de fiilin suç veya kabahat olarak düzenlenmesi bir tercihtir. Kabahatler Kanunu'nun 14(4)'üncü maddesine göre, kanunda özel faillik niteliğini taşıyan kişi açısından suç, diğer kişiler açısından kabahat olarak tanımlanan fiilin, bu niteliği taşıyan ve taşımayan kişiler tarafından ortaklaşa işlenmesi halinde suça iştirake ilişkin hükümler uygulanır. Yine, doktrinde görünüşte özgü suç⁶¹ olarak nitelendirilen düzenleme biçimi tercih edilerek, temel şekli herkes tarafından işlenebilen bir suçun, belirli faillik özelliklerine sahip kişiler tarafından işlenmesi suçun nitelikli hali olarak düzenlenebilir.

59 Martin'e göre, tehlike suçları içerisinde sadece somut tehlike suçlarında bağıllık/tamamlayıcılık ilişkisinin gerekli olmadığını; yani bir suçun işlenmesinin bir gıda hukuku ihlaline bağlı olmadığını ifade etmektedir. Yazar, Uluslararası Ceza Hukuku Birliği'nin 2016'da yapılan Kolokyumuyla ilgili olarak sunulan raporları da dikkate alarak, somut tehlike suçları haricinde, suç teşkil eden davranışın tanımlanmasında tehlike şartının bir gıda hukuku ihlaliyle birleştirilmesinin mutad olduğunu ifade etmiştir. Martin (n 2) 46.

60 Çalışmamızda "hukuka aykırılık", suçları, kabahatleri, kısacası hukukun bütün alanlarındaki aykırılıkları kapsayan bir üst kavram olarak kullanılmıştır; suçun "hukuka aykırılık" unsuruyla karıştırılmamalıdır.

61 Kavram için bkz.: İzzet Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Seçkin Yayıncılık, Ankara 2015) 193; Mahmut Koca / İlhan Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Seçkin Yayıncılık, Ankara 2015) 105.

Gıda ile ilgili suç düzenlemelerinin kaleme alınışında neticesi sebebiyle ağırlaşan suç yönteminden istifade etmek de bir tercihtir.⁶²

İtalya’da, 2015 Reform Projesinde⁶³ “sağlık felaketi” adıyla bir suç öngörülmüştür. Buna göre, gıdalla ilgili belirli suçların kasten işlenmesi neticesinde taksirle üçten fazla kimsenin ağır şekilde yaralanmasına veya ölümüne ve aynı zamanda diğer kişiler için de benzer neticelerin gerçekleşmesi bakımından ciddi/önemli ve yaygın bir tehlikeye sebebiyet verilmesi, belirtilen suçu oluşturmaktadır⁶⁴. Bu durumda, temel suç tipiyle oluşturulan tehlike ile, sağlık felaketiyle ilgili ağır neticeler olarak gerçekleşen zarar ve (ciddi/önemli ve yaygın) tehlike arasında bir bağ kurulması mümkündür⁶⁵. Bireysel bir nedenselliğin aranmadığı, toplum sağlığına karşı bir suç söz konusu olduğu için, felaket vakasının kanıtlanmasında epidemiyolojik değerlendirme kriterleri kullanılacaktır⁶⁶. (Örneğin üretici tarafından kullanılmış yasak kanserojen) maddelerin difüzyonunun veya tüketilmesinin neden olduğu kesin olarak tespit edilmiş tümörlerin yıllarca sonraki mevcudiyeti dahi, toplum sağlığı felaketi suçundan sorumlu tutulmaya yol açabilecektir⁶⁷. Öyle ki, ahalide yaralanan (injury) kişilerin bireysel olarak tespit edilmemiş olması halinde dahi sorumluluk oluşabilir; yeter ki ilgili bölgede fiilen piyasaya sürülmüş ve kullanılmış olan maddelerin zararlı etkileri ile, etkilenen ahalinin bir oranı arasındaki bağlantı kesin olarak tespit edilsin⁶⁸. Görüldüğü üzere, burada, soykırım, epidemi veya zehir katma suçlarının işlenmesi suretiyle benzer ağır neticelere kasten sebebiyet verilmesinden farklı bir durum söz konusudur⁶⁹.

62 Mülga 765 s. TCK’nın 407’nci maddesinde şu hükme yer verilmiştir: “Geçen maddelerde yazılı fiillerden dolayı şahısların hastalanması veyahut yara ve berelenmesi gibi sıhhatçe bir arıza vukubulduğu takdirde ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis ve müebbeden ağır hapsi müstelzim ahvalin gayrısında ceza üçte birden yarısına kadar çoğaltılır.

Eğer fiil bir kaç kişinin hastalığına sebep olmuş ise birinci fıkrada beyan olunan ceza bir mislinden aşağı olamaz.

Eğer fiil bir kimsenin ölümüne sebep olmuş ise faile müebbet ağır hapis cezası verilir.”

63 İtalya Adalet Bakanı’nın gıda güvenliğiyle ilgili suçlar hakkında reform önerileri hazırlamak üzere atadığı (ve başkanı Gian Carlo Caselli olan) Komisyon’un sunduğu 2015 Reform Projesi (Donini (n 2) 228).

64 Donini (n 2) 228, 236, 239-240. Zararın ahali üzerinde uzun bir zaman aralığından sonra ortaya çıkması halinde dahi sorumluluk getiren bu suç düzenlemesinin, yürürlükteki ceza hukukunun itham tekniklerinde ve ceza politikalarında büyük bir yenilik (innovation) olduğunu belirten Donini, İtalya için bu düzenlemenin, kümülatif etkilerden kaynaklanan kanser ve yeme bozukluklarının önlenmesinde önemli bir politik ve cezai yenilik olduğunu ifade etmektedir: Donini (n 2) 236 ve 239.

65 Bkz. Donini (n 2) 240.

66 Donini (n 2) 240.

67 Donini (n 2) 240.

68 Donini (n 2) 240.

69 Bkz. Donini (n 2) 240.

Gıda güvenliğinin, açık ceza kanunlarıyla korunması da bir tercihtir. Ancak, suçta kanunilik ilkesinin katı yorumunda açık ceza kanunu tekniği eleştirilmektedir. Diğer taraftan, kanunilik ilkesi, yürürlükteki Türk hukukunda, kabahatler bakımından suçlara nispetle daha yumuşak bir şekilde kabul edilmiştir⁷⁰. Kabahatler Kanunu m. 4 (1)'e göre, “[h]angi fiillerin kabahat oluşturduğu, kanunda açıkça tanımlanabileceği gibi; kanunun kapsam ve koşulları bakımından belirlediği çerçeve hükmün içeriği, idarenin genel ve düzenleyici işlemleriyle de doldurulabilir”.

Gıda güvenliğinin korunması bakımından bir diğer önemli husus, tüzel kişiler bakımından uygulanacak usul ve yaptırımların belirlenmesidir. Gelişmiş bir üretim politikasının, tarım ve gıda güvenliğinin sağlanmasına etkisi nispetinde, tarım ve gıda işletmelerinin (enterprise) hukuki düzenlemelerin muhatabı olması düşünülebilir⁷¹.

Örneğin, *Donini*'nin İtalya'daki 2015 Reform Projesiyle ilgili aktardıklarından⁷² mülhem olarak şu yönetime işaret edilebilir. Buna göre; toplum sağlığı veya gıda güvenliği açısından bir zarara veya somut tehlikeye sebebiyet vermeyen ancak üretimde, organizasyonda, ticari işlerde veya başkaca çalışma şartlarında bulunan risklere bağlı olarak gerçekleşen ihlaller söz konusu olduğunda, kabahatler dolayısıyla bireylere hemen ceza verilmemesi; belirtilen risklerin belirli bir süreç içerisinde ortadan kaldırılmasına yönelik olarak ilgili idari kuruluşların belirlediği önlemlerin tamamen alınması halinde de kabahat hiç işlenmemiş gibi muamele edilmesi bir yöntemdir. Bu uygulamada, idari kuruluşların belirlemiş olduğu önlemlerin alınmasında tüzel kişiler muhatap olarak kabul edilerek, önlem almayan tüzel kişiler hakkında yaptırım uygulanması da düşünülebilir. Böylece, cezayı ortadan kaldıran veya azaltan sebeplerin (etkin pişmanlık ve benzeri kurumların) uygulanması bakımından⁷³ da kabahatler ile suçlar arasında bir ayırım yapılabilir. Bu kapsamda, alınması gereken önlemler veya yerine getirilmesi gereken ödevler bağlamında onarıcı adalet sisteminin, usullerinin/mekanizmalarının ve yaptırımlarının işletilmesi de düşünülebilir. Böyle bir durumda, yolsuz amaçlar üzerine bina edilen şirketlerle, sadece bir üretim hattında gıda güvenliğine ve sağlığın korunmasına ilişkin kuralların ihlal edildiği şirketler arasında bir ayırım yapılarak, öncekiler hakkında onarıcı adalet sisteminin ve yaptırımlarının uygulanmaması mümkündür⁷⁴.

70 Zafer / Pamuk / Çakır (n 50) 15.

71 *Donini* (n 2) 241.

72 Projenin ilgili kısmı hakkında: *Donini* (n 2) 241-242.

73 İtalya örneği için: *Donini* (n 2) 227.

74 *Donini* (n 2) 241-242.

4.3. İlgili Suç Düzenlemeleri (Genel Özellikler ve Suç Tipleri)

Gıda güvenliğinin, hem hususi suç tipleriyle hem de toplum sağlığının korunmasına yönelik umumi suçlar gibi diğer birtakım suç düzenlemeleriyle korunması mümkündür⁷⁵.

Mauri, İspanya'daki gıda suçlarının temel özellikleriyle ilgili olarak aşağıdaki hususları beyan etmiştir⁷⁶:

- 1) Hukuki kavramların (örneğin, “gıda maddesi” veya “katkı maddesi”) kullanılması. Cezayı belirleyen ancak suçun bazı unsurlarının tanımlanması bakımından ceza kanunları dışındaki düzenlemelere atıf yapan ve “açık ceza kanunu” tabir edilen tekniğin kullanılması (böylece, devamlı dönüşen idari düzenlemelere bağlılık söz konusudur).
- 2) Cezai sorumluluk bakımından boşlukların bulunup bulunmadığı bir kenara, sadece perakende evresine değil, gıda zincirinin farklı aşamalarına etki etme söz konusudur.
- 3) Herkes tarafından işlenebilen suçlarla (örn. İspCK m. 365), ancak sınırlı dairedeki profesyoneller tarafından işlenebilecek suçların (bkz. İspCK m. 363 ve 364) birlikteliği söz konusudur.
- 4) Soyut tehlikeden somut tehlikeye kadar farklılaşan dereceleri ve aradaki çeşitlilikleri içine alacak şekilde farklı formüllerle kaleme alınmış olan “tehlike suçları” tekniğinin kullanılması neticesinde yorumla ilgili bitmeyen problemler söz konusudur.
- 5) Taksirli fiillere de yer verilmiştir (İspCK m. 367).
- 6) Kasten işlenen suçlar için, kurumsal cezai sorumluluk (corporate criminal liability) kapsamında, ilgili tesis (establishment), fabrika, laboratuvar veya taşınmazlar (premises) bakımından, geçici veya -son derece ağır durumlarda- sürekli kapatma tedbiri öngörülmüştür (İspCK m. 366). Bu düzenlemenin, (örneğin ana şirketten bağlı şirkete talimat verilmesi durumunda) *de facto* yöneticiler tarafından işlenen suçları kapsamaması, ihtimal dâhilindedir. Bununla ilgili olarak, sorumluluğun tüzel kişilere isnat edilip edilemeyeceği tartışması mevcuttur.

Gıda sağlığının hususi olarak korunmasına yönelik suç tanımlarına, İspCK'nın esas olarak 363'üncü ve devamı maddelerinde yer verilmiştir; bunlar, 359'uncu ve

75 Bkz. Mauri (n 8) 249.

76 Mauri (n 8) 249-252.

devamı maddelerde yer alan toplum sağlığına karşı genel suçlarla birlikte düşünülmelidir⁷⁷.

İspCK'nın⁷⁸ 363'üncü maddesine göre, şu fiilleri gerçekleştirmek suretiyle tüketicilerin sağlığını tehlikeye sokan üreticilere, dağıtıcılara veya alım satımla meşgul olanlara (trader) bir yıldan dört yıla kadar hapis cezasıyla birlikte, altı aydan oniki aya kadar para cezası ve üç yıldan altı yıla kadar meslekten, alım-satımdan, endüstriden veya ticaretten hususi yasaklama cezası verilir:

- Gıda ürünlerini, son kullanım tarihi veya terkiple ilgili kanunlarda veya düzenlemelerde öngörülen gerekliliklerin ihmali veya değiştirilmesiyle piyasada arz etmek.
- Sağlığa zararlı, halkın tüketimine yönelik içecekleri veya gıda maddelerini üretmek veya satmak.
- Bozuk (corrupted) malların ticaretini yapmak (trafficking with).
- Kullanımına izin verilmeyen sağlığa zararlı ürünleri hazırlamak veya alım satımını yapmak.
- İmha veya dezenfekte edilecek öğeleri, alım satımlarını yapmak için saklamak veya aşımak.

İspCK m. 364 (1)'e göre; gıda alım satımına yönelik olan gıda maddelerini, maddeleri veya içecekleri kişilerin sağlığına zarara neden olması muhtemel (liable) katkı maddeleri veya diğer izinsiz etkin maddeleri karıştırarak bozmak da (adulterate) 363'üncü maddedeki cezalara tâbidir. Failin bir gıda ürünü fabrikasının sahibi veya üretim yöneticisi (manager) olması halinde, ayrıca, altı yıldan on yıla kadar meslekten, alım-satımdan, endüstriden veya ticaretten hususi yasaklama cezası verilir.

İspCK m. 364 (2)'ye göre, şu fiiller de aynı cezaıyla cezalandırılır:

- Eti veya ürünü (produce) insanların tüketimine yönelik olan hayvanlara, kişilerin sağlığı bakımından risk oluşturan, öngörülenden daha yüksek dozlarda veya izin verilenler dışındaki amaçlarla yasak maddeleri uygulamak/vermek.
- Yukarıda belirtilen maddelerin verilmiş olduğunun bilincinde olarak, çiftlik

77 Mauri (n 8) 249.

78 İspanya Ceza Kanunu'nun İspanya Adalet Bakanlığı tarafından yayımlanan 2013 tarihli İngilizce çevirisine erişim için: https://www.legislationline.org/download/action/download/id/6443/file/Spain_CC_am2013_en.pdf (Erişim: 15.01.2019).

hayvanlarını (cattle) kesmek (slaughter) veya insan tüketimine yönelik olarak ürününü almak (assigning the produce)

- Yukarıda belirtilen maddelerle terapötik muameleye tâbi tutulan çiftlik hayvanını kesmek
- Düzenlemelerde öngörülen bekleme periyotlarına uymaksızın, kesilmiş çiftlik hayvanı etini veya ürününü toplum tüketimi için sevk etmek (dispatch).

İspCK'nın 365'inci maddesine göre; toplumun kullanımına veya bir grup kişinin tüketimine yönelik olan içme suyunu veya gıda maddelerini, bulaşıcı (infectious) veya sağlık bakımından ağır biçimde tehlikeli olması muhtemel başka maddelerle zehirlemek veya bu maddeleri karıştırarak bozmak, iki yıldan altı yıla kadar hapis cezasıyla karşılık bulmaktadır.

İspCK m. 366'da, m. 363, 364 ve 365'tekilerin de içinde yer aldığı bir grup suç için, tesis, fabrika, laboratuvar veya taşınmazların beş yıla kadar kapatılması tedbiri, son derece ağır durumlardaysa sürekli kapatma tedbiri verilebileceği öngörülmüştür.

İspCK'nın 367'nci maddesine göre ise, m. 363, 364 ve 365'in de içinde yer aldığı bir grup suç tanımında yer alan fiillerin ağır taksir (serious negligence) nedeniyle işlenmesi halinde, daha düşük dereceden tekabül eden (respective) cezalar verilir.

Finlandiya Ceza Kanunu'nun⁷⁹ (FinCK) "Sağlığı ve Güvenliği Tehlikeye Sokan Suçlar" başlıklı 44'üncü Bölümünün "Sağlık Suçu" başlıklı 1'inci maddesinde, diğer hukuki düzenlemeler yanında Finlandiya Gıda Maddeleri Yasası'nın da ihlaline özellikle yer verilmiştir⁸⁰. Buna göre, kasten veya ağır taksirle (gross negligence) Finlandiya Gıda Maddeleri Yasası'na aykırı olarak başkasının hayatını veya sağlığını tehlikeye sokmaya elverişli şekilde mal veya madde (substance), ürün veya nesne (object) üretmek, alım satımını yapmak (handle), ithal etmek veya ithal etmeye kasten teşebbüs etmek, elinde bulundurmak (keep in possession), depolamak, nakletmek, satmak için bulundurmak (keep for sale), aktarmak (convey) veya vermek suç olarak düzenlenmiştir. Fiil, tüketiciler ürünü satın alma olanağına sahip olmamış bulunsalar dahi suç teşkil edebilir⁸¹.

79 Finlandiya Ceza Kanunu'nun Finlandiya Adalet Bakanlığı'na yapılan İngilizce çevirisine erişim için: https://www.legislationline.org/download/action/download/id/6375/file/Finland_CC_1889_am2015_en.pdf (Erişim: 15.01.2019).

80 Bkz. Låhteenmäki-Uutela vd. (n 44) 210.

81 Bkz. Låhteenmäki-Uutela vd. (n 44) 215.

Yine, FinCK'nın "Tehlikeye Sokma" başlıklı 34'üncü Bölümünün "Sağlığın Tehlikeye Sokulması" başlıklı 4'üncü maddesinde, yaşam veya sağlık açısından genel tehlikeye neden olmaya elverişli şekilde, zehir katmak veya benzer davranışta bulunmak suretiyle gıda maddelerini veya insan tüketimine veya kullanımına yönelik olan diğer maddeleri sağlık için tehlikeli hale getirmek veya bu gibi tehlikeli maddeleri diğer insanlara hazır bulundurmak suç olarak düzenlenmiştir⁸². Fiil, tüketiciler ürünü satın alma olanağına sahip olmamış bulunsalar dahi suç teşkil edebilir⁸³. Bu suçta teşebbüs de cezalandırılmaktadır. Suçun ağırlaştırılmış hali 5'inci, taksirle tehlikeye sokma 7'nci, ağır taksirle tehlikeye sokma ise 8'inci maddede düzenlenmiştir.

*Martín*⁸⁴, gıda suçlarının yapısı bakımından, öldürme ve yaralama (injury) suçları bir kenara bırakılırsa, iki tür genel suç tipinden bahsedebileceğine işaret etmiştir: Birincisi, kasten su veya gıda zehirleme suçlarıdır. Bu suçların faili herhangi bir kimse olabilir ve hususî gıda hukukunun bir rolü yoktur. Bu suçların temel gerekçesi (rationale), belirsiz sayıda insanın tehlikeye düşürüldüğü durumlarda cezalandırmayı sağlamaktır (genel tehlike (*Gemeingefahr*) suçları). İkinci türdeki tehlike suçlarında cezai sorumluluğun isnadı, gıda hukukuna bağlılık/tamamlayıcılık (ancillary) arz eder. Suç teşkil eden davranışın idari gıda hukukuna atıf yoluyla düzenlenmesi söz konusudur. Böyle bir suçun işlenebilmesi için, failin, gıda güvenliğini korumaya yönelik bir kuralı ihlal etmesi gerekir. Belirtilen "bağlı/tamamlayıcı" özellikleri, bu tür suçları özgü suç yapar; sadece gıda hukuku düzenlemesinin muhatapları bu suçların faili olabilirler. Bu türdeki suçlar, somut veya soyut tehlike suçlarından oluşur. *Yazar*, endüstriyel gıda üretimi nedeniyle, zararın belirlenmesini gerektirmeyen bu tür suçların ihdasına duyulan ihtiyacın arttığını ifade etmiştir.

Birçok suç tipinin gıdayla ilişkisinin kurulması mümkündür⁸⁵: Dolandırıcılık, güveni kötüye kullanma, zimmet, çevre suçları, terör suçları, soykırım, insanlığa karşı suçlar ve uluslararası topluma karşı suçlar, menkul kıymetler borsası suçları (security market offences) (rayiç fiyatı saptırma), fikri veya sınai mülkiyete karşı

82 Bkz. Lähteenmäki-Uutela vd. (n 44) 213.

83 Bkz. Lähteenmäki-Uutela vd. (n 44) 215.

84 Martín (n 2) 45.

85 Bkz. Lähteenmäki-Uutela vd. (n 44) 205 ve devamı.

suçlar⁸⁶, ithalat ve ihracata ilişkin suçlar⁸⁷, tehlikeli maddelerin nakline ve depolanmasına ilişkin suçlar⁸⁸, ağır suçları bildirme yükümlülüğünü yerine getirmeme suçu⁸⁹, kamu görevini kötüye kullanma suçu⁹⁰, haksız rekabet suçu ile biyogüvenlikle ilgili suçlar bunlara örnek olarak gösterilebilir.

Diğer taraftan, “gıda dolandırıcılığı”⁹¹ ve “gıda stoklama”⁹² gibi özel suç tipleri ihdas edilebileceği gibi, bu fiillerin diğer suç tiplerine ait kanuni düzenlemelerin uygulanması yoluyla cezalandırılması da mümkündür.

Yukarıda değinildiği gibi, gıda ceza hukukunda korunan hukuki değerler arasında, yaşamın ve sağlığın özel bir yeri olduğu görülmektedir. Bu iki hukuki değeri koruyan,

-
- 86 Örneğin Finlandiya’da, tohumların tekrar kullanımı, bitki koruma hakları veya patentlerle korunmaktadır ve sınai mülkiyete vaki diğer tecavüzlerle aynı şekilde cezalandırılmaktadır (FinCK, Bölüm (Chapter) 49, m. 2): Lähteenmäki-Uutela vd. (n 44) 206.
- 87 Örneğin, Avustralya’da, İthal Gıdanın Kontrolü Yasası 1992 ile birtakım cezai düzenlemeler getirilmiştir: Bkz. Lähteenmäki-Uutela vd. (n 44) 219-220.
- 88 Finlandiya’da, gıdaların nakli veya depolanmasıyla ilişkili olarak “tehlikeli maddelerin nakli suçu” gündeme gelebilir: Bkz. Lähteenmäki-Uutela vd. (n 44) 212-213. FinCK’nın “Sağlığı ve Güvenliği Tehlikeye Sokan Suçlar” başlıklı 44’üncü Bölümünün “Tehlikeli Maddelerin Nakli Suçu” başlıklı 13’üncü maddesine göre, kasten veya ağır taksirle başkasının hayatını veya sağlığını tehlikeye sokmaya elverişli şekilde maddede yazılı seçimli davranışları gerçekleştirmek veya bu seçimli davranışlarla başkasının malvarlığını tehlikeye sokmak suçtur.
- 89 FinCK’nın “Adliye Karşı Suçlar” başlıklı 15’inci Bölümünün 10’uncu maddesinde “ağır bir suç bildirme yükümlülüğünü yerine getirmeme” suçu düzenlenmiştir. Lähteenmäki-Uutela vd.’nin belirttiklerine göre, düzenlemeyle, belirtilen hükümde yer alan listedeki ağır suçlardan birinin önlenmesi için hâlâ vakit bulunan durumlarda yetkilileri veya potansiyel mağdurları bilgilendirme yükümlülüğünü yerine getirmemek cezalandırılmaktadır ki bu liste, ağır saldırı (aggravated assault) ve ağır “sağlığın tehlikeye sokulması” suçlarını da içermektedir. Bir gıda işçisi veya gıda iş ortağı, sağlığı tehlikeye sokan malların satılmakta olduğunu bilmesine rağmen, kimseyi bu durumdan haberdar etmemesi durumunda belirtilen suçtan sorumlu tutulabilir: Lähteenmäki-Uutela vd. (n 44) 209.
- 90 Bu kapsamda, insani yardımların haksız biçimde idaresi veya uygun olmayan biçimde tahsis edilmesi ele alınabilir: Bkz. Lähteenmäki-Uutela vd. (n 44) 206-207. Finlandiya’da kamu görevini kötüye kullanma suçunun ağır şekli için, seçimli şartların yanında, kamu görevinin kötüye kullanılması bir bütün olarak değerlendirildiğinde de ağırlaşmış kabul edilmesi gerekir (FinCK, Bölüm 40, m. 8). İnsani yardım, ağırlaştırıcı bir durum olarak belirtilmese de Mahkeme’nin suçu bir bütün olarak değerlendirirken bunu dikkate alması ihtimal dahilindedir: Lähteenmäki-Uutela vd. (n 44) 206-207. Türk Ceza Kanunu açısından bu durum cezanın belirlenmesinde bir unsur olarak dikkate alınabilir (TCK, m. 61).
- 91 Dolandırıcılık suçuyla ilgili genel düzenlemelerin, pazarlama (marketing) suçlarının, haksız ticari muamele suçlarının (yanıltıcı reklam gibi) ve tüketicinin korunmasıyla ilgili diğer düzenlemelerin gıda dolandırıcılığıyla ilişkisiyle ilgili olarak Finlandiya örneği için: Lähteenmäki-Uutela vd. (n 44) 216-217. Dolandırıcılık suçu, reklam suçu ve sınai mülkiyet suçlarıyla ilgili düzenlemelerin gıda dolandırıcılığıyla ilişkisiyle ilgili olarak İspanya örneği için: Mauri (n 8) 259-261.
- 92 FinCK’da, değerini değiştirmek amacıyla gıda stoklamak özel bir şekilde cezalandırılmamaktadır. Bu konuda, dolandırıcılıkla (FinCK, Bölüm 36, m. 1 (dolandırıcılık), m. 2 (ağır (aggravated) dolandırıcılık), m. 3 hafif (petty) dolandırıcılık) ve pazarlama suçuyla (FinCK, Bölüm 30, m.1) ilgili genel kurallar uygulanır. Stoklama, sağlığı etkiliyorsa, sağlık suçu (FinCK, Bölüm 44, m. 1) veya sağlığın tehlikeye sokulması suçu (FinCK, Bölüm 34, m. 4 (sağlığın tehlikeye sokulması), m. 5 (ağır sağlığın tehlikeye sokulması)) uygulanır. Sağlığın tehlikeye sokulması suçunda, gıdaya zehir katmak, örnek babından özellikle zikredilmiştir. Lähteenmäki-Uutela vd. (n 44) 205.

birisi zarar diğeri tehlike suçü kategorisinde yer alan iki grup suçtan bahsetmek mümkündür.

Birinci grup, genel anlamda öldürme ve yaralama suçlarından oluşur. Öldürme ve yaralama suçlarının gıda ceza hukuku bakımından arz ettiğı bazı temel hususiyetlere *Lähteenmäki-Uutela vd.*'nin bildirdiklerinden istifadeyle işaret etmekte fayda vardır⁹³. Sağlığa zararlı gıdalarla ilgili fiiller ile ölüm veya yaralanma neticesi arasındaki nedensellik bağının tespiti ve objektif isnadiyet konuları, gıda ceza hukukunun bu alandaki önemli meseleleridir. Bu bakımdan, çevre sağlığı ve işyeri sağlığı vakalarıyla gıda hukuku arasında bir benzerlik kurmak mümkündür. Bununla ilgili olarak, mağdurun kasıtlı veya taksirli davranışının failin sorumluluğuna etkisi de önemli bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu suçlar bakımından güven ilkesi de hususiyet arz etmektedir. Yine, gıda zincirinin değişik aşamalarında yer alan işletmecilerin ve firmaların yükümlülükleri, bu yükümlülüklerden doğan garantörlük ve bu yükümlülüklerin yerine getirilmemesi suretiyle işlenecek ihmali suçlar konusuna da işaret etmek gerekir. Ayrıca, bununla ilgili olarak suçü bildirme yükümlülüğü ve bu yükümlülüğün yerine getirilmemesine bağlanan cezai sorumluluk da ele alınmalıdır. Yine, gıda zincirinin değişik aşamalarında yer alan aktörlerin, gıda ürünlerinin taşıdığı sağlık risklerinden, kendilerinden sonraki bir aşamada haberdar olmaları durumunda yerine getirmesi gereken yükümlülükler (örneğin ürünleri geri çekme (withdraw) veya geri isteme (recall)) ve bu yükümlülüklerin ihlali durumunda cezai sorumluluk gündeme gelebilir (Avrupa Gıda Güvenliği Tüzüğü, m. 19). Ürün güvenliğine ilişkin gerek *bağlayıcı hukuk kurallarına* (hard law) gerekse *esnek hukuk kurallarına* (soft law) uygun hareket etmiş olmanın cezai sorumluluğā etkisi de önemli bir konudur. Bu kurallara uygun hareket etmiş olmanın bir iyi niyet işareti olmasına karşılık cezai sorumluluğā engellemeye yetmeyeceğı; bir gıda işletmecisinin, bir ürünün veya maddenin etkileri konusunda, hukuki düzenlemeleri yapanların öngördüğü ve yasakladığından daha fazla bilgi edinmiş olabileceğı ifade edilmiştir⁹⁴.

İkinci grup ise, yaşamın veya sağlığın tehlikeye sokulmasına ilişkin suçlardan oluşur. Türk Ceza Kanunu'nda yer alan ve doğrudan gıda ceza hukukunu ilgilendiren iki suç tipi de Kanun'un “Özel Hükümler” başlıklı 2'nci kitabının “Topluma Karşı Suçlar” başlıklı 3'üncü kısmının “Kamunun Sağlığına Karşı Suçlar” başlıklı 3'üncü bölümünde tehlike suçü olarak düzenlenmiştir. Bu suçlar, madde başlıklarına göre

93 Genel olarak ve Finlandiya özelinde bkz.: *Lähteenmäki-Uutela vd.* (n 44) 207-210.

94 *Lähteenmäki-Uutela vd.* (n 44) 209.

isimlendirilirse, Kanun'un 185'inci maddesinde düzenlenen "zehirli madde katma" suçu ve 186'ncı maddesinde düzenlenen "bozulmuş veya değiştirilmiş gıda veya ilaçların ticareti" suçudur. Bunun dışında, 5977 sayılı Biyogüvenlik Kanunu'nun 15'inci maddesinde genetik yapısı değiştirilmiş organizmalarla (GDO) ilgili suçlara ve kabahatlere yer verilmiştir.⁹⁵ Yine, 5996 sayılı VHBSGYK'nın 40'ıncı ve 41'inci maddelerinde konuyla ilgili kabahatler düzenlenmiştir.

Madde başlığındaki ifadesiyle "Zehirli madde katma" suçu, TCK'nın 185'inci maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir:

"Madde 185- (1) İçilecek sulara veya yenilecek veya içilecek veya kullanılacak veya tüketilecek her çeşit besin veya şeylere zehir katarak veya başka suretlerle bunları bozarak kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye düşüren kimseye iki yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası verilir. (2) Yukarıdaki fıkrada belirtilen fiillerin dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı olarak işlenmesi halinde, üç aydan bir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur."

- 95 5977 sayılı Biyogüvenlik Kanunu'nun 15'inci maddesi şu şekildedir: "**Ceza hükümleri**
MADDE 15 – (1) GDO ve ürünlerini bu Kanun hükümlerine aykırı olarak ithal eden, üreten veya çevreye serbest bırakan kişi, beş yıldan on iki yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.
(2) Bu Kanunda belirlenen esaslar çerçevesinde ithal edilen veya işlenen GDO'ları veya GDO ve ürünlerini, ithal izninde belirlenen amaç ve alan dışında kullanan, satışa arz eden, satan veya devreden ya da bu özelliğini bilerek ve ticari amaçla satın alan, kabul eden, nakleden veya bulunduran kişi, dört yıldan dokuz yıla kadar hapis ve yedi bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.
(3) Bu Kanunda belirlenen esaslar çerçevesinde ithal edilen veya işlenen GDO'lardan elde edilen ürünleri, ithal izninde belirlenen amaç ve alan dışında kullanan, satışa arz eden, satan veya devreden ya da bu özelliğini bilerek ve ticari amaçla satın alan, kabul eden, nakleden veya bulunduran kişi, üç yıldan yedi yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.
(4) Yalan beyanda bulunarak bu Kanun hükümlerine göre alınması gereken ithal veya işleme iznini alan kişi, fiili daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmadığı takdirde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu izne dayalı olarak GDO'ların, GDO ve ürünlerinin veya GDO'lardan elde edilen ürünlerin ithal edilmesi, işlenmesi, kullanılması, satışa arz edilmesi, satılması, devredilmesi, kabul edilmesi, nakledilmesi veya bulundurulması halinde, ayrıca yukarıdaki fıkralardaki hükümlere göre cezaya hükmolunur.
(5) Bu maddede yer alan suçların bir tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde ve yararına olarak işlenmesi halinde, bu tüzel kişiye yüz bin Türk Lirasından iki yüz bin Türk Lirasına kadar idari para cezası verilir ve ayrıca tüzel kişi hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.
(6) Bu Kanunun 7 nci maddesinde düzenlenen yükümlülükleri yerine getirmeyen başvuru sahiplerine, fiilleri suç oluşturmadığı takdirde, her bir yükümlülük ihlali dolayısıyla on bin Türk Lirasından otuz bin Türk Lirasına kadar idari para cezası verilir.
(7) GDO ve ürünlerini bu Kanun hükümlerine aykırı olarak kapalı alanda kullananlara, fiilleri suç oluşturmadığı takdirde, on bin Türk Lirası idari para cezası verilir.
(8) 9 uncu maddenin sekizinci fıkrası hükmüne uymayanlar hakkında 2/10/1981 tarihli ve 2531 sayılı Kamu Görevlerinden Ayrılanların Yapamayacakları İşler Hakkında Kanunun 4 üncü maddesinde belirtilen cezalar uygulanır.
(9) Beşinci fıkraya hükmüne göre idari para cezasına karar vermeye davaya bakan mahkeme, altıncı ve yedinci fıkralar hükümlerine göre idari para cezasına karar vermeye Cumhuriyet savcısı yetkilidir. Bu Kanuna göre verilen idari para cezaları tebliğinden itibaren bir ay içerisinde ödenir."

Görüldüğü üzere, 185’inci maddenin 1’inci fıkrasında suçun kasten işlenen şekli, 2’nci fıkrasında ise taksirle işlenen şekli düzenlenmiştir.

Zehirli madde katma suçuna ilişkin madde gerekçesinde, suçun bir somut tehlike suçu olduğunun maddeden açıkça anlaşıldığı ifade edilmiştir.⁹⁶ Yine, madde metninde geçen “kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye düşüren” ibaresinden, bu suçun bir somut tehlike suçu olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.⁹⁷ Bu suç, herkes tarafından işlenebilen genel bir suç olarak düzenlenmiştir; özgü suç değildir⁹⁸.

İçilecek suların dışında, madde gerekçesinde de belirtildiği üzere, zehirli madde katma suçuna ilişkin kanuni düzenleme suç konusu olabilecek maddeler tek tek ve sınırlayıcı biçimde gösterilmemiştir⁹⁹; “içilecek sular” ya da “yenilecek veya içilecek veya kullanılacak veya tüketilecek her çeşit besin veya şey” bu suçun konusunu oluşturabilir.

Görüldüğü üzere, Kanun koyucu, zehirli madde katma suçunun konusunu gıdayla sınırlamamış, hatta suçun kanuni tanımında gıda ifadesine hiç yer vermemiş; suçun konusunu oldukça kapsamlı ve kapsayıcı bir şekilde belirlemiştir. Bu, gıda ceza hukukunda idari düzenlemelere fazlaca atf yapılmasına yöneltilecek bir eleştiriyeye karşı tedbirli bir yöntem olarak değerlendirilebilir. Kanun koyucunun madde metninde yer verdiği “besin” ifadesi dahi “yenilecek veya içilecek” maddelerle sınırlı değildir; “yenilecek veya içilecek veya kullanılacak veya tüketilecek her çeşit besin” suçun konusu olabilir. Dolayısıyla, suçun konusu olarak besin kavramına dâhil edilmek için ağız yoluyla alınma şartı yoktur. Örneğin, “besin”in damar veya deri yoluyla alınması mümkündür. Ayrıca, “besin” kavramı bir şekilde sınırlandırılacak olsa dahi, suçun konusu bakımından, “yenilecek veya içilecek veya kullanılacak veya tüketilecek” maddenin “besin” olması da şart değildir. “Yenilecek veya içilecek veya

96 Suçun hem 5237 s. TCK’da hem de 765 s. TCK’da somut tehlike suçu olarak düzenlendiğine dair görüş için ayrıca: Osman Yaşar / Hasan Tahsin Gökcan / Mustafa Artuç, *Yorumlu-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu* (C. 4, Adalet Yayınevi, Ankara 2010) 5128. Yine suçun somut tehlike suçu olduğu görüşü için: Özlem Yenerer Çakmut, ‘Türk Ceza Yasası’nda Zehirli Madde Katma Suçu (TCK m. 185)’ (Ağustos 2007) 4 Ceza Hukuku Dergisi 247, 256; Hasan Sınar / R Murat Önok, ‘General Evaluation of Food Regulation in Turkish Criminal Justice System’ (December 2016) 13 Law & Justice Review 36, 51 ve 54-55. Suçun “zarar tehlikesi suçu” olduğu görüşü için: Zeki Hafızoğulları / Muharrem Özen, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Toplumla Karşı Suçlar* (US-A Yayıncılık, Ankara 2017) 82.

97 Arturo Santoro, *Manuale di diritto penale, Parte Speciale I* (Torino 1965) 104’e atf yapan ve 185’inci maddenin gerekçesiyle bu hususu destekleyen: Mustafa Özen, ‘Kamu Sağlığına Karşı İşlenen Suçlar (TCK m. 185, 186, 187)’ (2008) LXVI (2) İÜHF 163, 165.

98 Yaşar / Gökcan / Artuç (n 96) 5129; Santoro (n 97) 100’e atf yapan: Özen, ‘Kamu Sağlığına Karşı İşlenen Suçlar’ (n 97) 170.

99 Yaşar / Gökcan / Artuç (n 96) 5131.

kullanılacak veya tüketilecek her çeşit şey” bu suçun konusu olabilir. Kanun koyucu, suçun konusu bakımından, “içilecek şeyler”i “içilecek sular”la da sınırlamış değildir. Ayrıca, Kanun koyucunun, “içilecek sular”ın standardı konusunda da bir belirleme yapmadığını belirtmek gerekir.¹⁰⁰

5237 sayılı TCK m. 185 (1)’deki düzenlemenin 765 sayılı TCK’daki karşılığı, 394’üncü maddede şu şekilde yer almaktadır:

“Halkın içeceği sulara ve yiyeceği veya içeceği her çeşit şeylere zehir katarak ve sair suretle bozarak umumun sıhhatini tehlikeye düşüren kimse beş yıldan onbeş yıla kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılır”.

765 sayılı TCK’da suçun taksirli şekli, 399’uncu maddede düzenlenmiştir.

765 sayılı TCK’nın 407’nci maddesinde ise şu hükme yer verilmiştir:

“Geçen maddelerde yazılı fiillerden dolayı şahısların hastalanması veyahut yara ve berelenmesi gibi sıhhatçe bir arıza vukubulduğu takdirde ağırlaştırılmış müebbet ağır hapis ve müebbeden ağır hapsi müstelzim ahvalin gayrısında ceza üçte birden yarısına kadar çoğaltılır.

Eğer fiil bir kaç kişinin hastalığına sebep olmuş ise birinci fıkrada beyan olunan ceza bir mislinden aşağı olamaz.

Eğer fiil bir kimsenin ölümüne sebep olmuş ise faile müebbet ağır hapis cezası verilir.”

Görüldüğü üzere, 5237 sayılı TCK’da, 765 sayılı TCK’dakinin aksine, “halkın” ifadesine yer verilmemiştir¹⁰¹. Yine, 765 sayılı TCK’da “umumun sıhhatini tehlikeye düşüren” ifadesine yer verilirken 5237 sayılı TCK’da “kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye düşüren” ifadesine yer verilmiştir.

5237 sayılı TCK’da, suçun konusu olarak “içilecek sular veya yenilecek veya içilecek veya kullanılacak veya tüketilecek her çeşit besin veya şeyler” gösterilmiş iken, 765 sayılı TCK’da, “halkın içeceği sular ve yiyeceği veya içeceği her çeşit şeyler” suçun konusu olarak gösterilmiştir¹⁰².

100 Yaşar / Gökcan / Artuç, “tıbben bu suyun içilmemesi tavsiye olursa, ancak halk tarafından içiliyor olsa bile” bu suyun suçun konusunu oluşturabileceğini ifade etmektedirler: Yaşar / Gökcan / Artuç (n 96) 5130.

101 Yaşar / Gökcan / Artuç (n 96) 5128.

102 Yaşar / Gökcan / Artuç (n 96) 5128 ve 5129.

Madde başlığındaki ifadesiyle “Bozulmuş veya değiştirilmiş gıda veya ilaçların ticareti” suçu, TCK’nın 186’ncı maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir:

“Madde 186- (1) Kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye sokacak biçimde bozulmuş, değiştirilmiş her tür yenilecek veya içilecek şeyleri veya ilaçları satan, tedarik eden, bulunduran kimseye bir yıldan beş yıla kadar hapis ve binbeşyüz güne kadar adli para cezası verilir. (2) Bu suçun, resmi izne dayalı olarak yürütülen bir meslek ve sanatın icrası kapsamında işlenmesi halinde, verilecek ceza üçte bir oranında artırılır.”

186’ncı maddenin başlığı “Bozulmuş veya değiştirilmiş gıda veya ilaçların ticareti” dir. Ancak madde metninde, “gıda” değil, “yenilecek veya içilecek şey” ifadesi yer almıştır. Madde başlığı, madde metnine dâhil olmadığı için bağlayıcı değildir ancak metnin yorumunda bir vasıta teşkil eder. Diğer taraftan, madde başlığından hareketle metnin lafzının dışına çıkılması mümkün değildir. Böylece, “yenilerek” veya “içilerek” değil de örneğin damar veya deri yoluyla alınan maddeler bakımından, bu maddeler “ilaç” kapsamına girmedikleri müddetçe suçun oluştuğu söylenemeyecektir.

186’ncı maddede “kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye sokacak biçimde bozulmuş, değiştirilmiş her tür yenilecek veya içilecek şeyleri veya ilaçları satan, tedarik eden, bulunduran” ifadelerine yer verilmiştir. Dolayısıyla, “kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye sokacak biçimde” nitelemesinin, “bozulmuş, değiştirilmiş”e mi yoksa “satan, tedarik eden, bulunduran”a mı ait olduğu konusunda bir tereddüt oluşmuştur. “Kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye sokacak biçimde” ibaresinden sonra virgül konulmamış olması ve bu ibarenin “satan, tedarik eden, bulunduran” ibaresinden değil de “bozulmuş, değiştirilmiş her tür yenilecek veya içilecek şeyleri veya ilaçları” ibaresinden hemen önce kullanılmış olması, “kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye sokacak biçimde” nitelemesinin, “bozulmuş, değiştirilmiş”e ait olduğuna işaret etmektedir. Maddenin gerekçesinden de bu sonuç çıkarılmaktadır.¹⁰³ Bu kabulden hareketle, suçun konusunun, “kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye sokacak biçimde bozulmuş, değiştirilmiş her türlü yenilecek veya içilecek şeyler veya ilaçlar” olduğu¹⁰⁴ ifade edilebilir. Aksi kabulde, suçun konusunun, “bozulmuş,

103 Yaşar / Gökcan / Artuç’un açıklamalarının da ((n 96) 5137 ve 5139) bu kabul üzerine dayandığı anlaşılmaktadır. Yine Hafizoğulları / Özen’in kabulünün de aynı yönde olduğu sonucuna ulaşılmaktadır: Hafizoğulları / Özen, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Toplumla Karşı Suçlar* (n 96) 88.

104 Yaşar / Gökcan / Artuç (n 96) 5137.

değiştirilmiş her türlü yenilecek veya içilecek şeyler veya ilaçlar” olduğu ifade edilebilirdi.

Bu suçla korunan hukuki değerin, kişilerin yaşamı ve sağlığı olduğunu söylemek mümkündür.

Bu açıklamalarımız, suçun tehlike suçları içerisinde nerede konumlandırılacağıyla ilgilidir. “Bozulmuş veya değiştirilmiş gıda veya ilaçların ticareti suçu” bir tehlike suçudur. Bu suçun somut tehlike suçu olduğu¹⁰⁵ yönündeki görüşlere katılmak, kanaatimizce, aşağıdaki gerekçelerle, mümkün gözükmemektedir.

Bu konu, tehlike suçu/zarar suçu ayrımının, suçun konusuna nispetle mi yoksa korunan hukuki değere nispetle mi yapıldığına göre değerlendirilmelidir.¹⁰⁶ Şayet, zarar suçu/tehlike suçu ayrımının suçun konusuna nispetle yapıldığı savunulur, suçun konusunun fiilin üzerinde gerçekleştirildiği şey olduğu benimsenir ve aynı zamanda bu suçun konusunun “kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye sokacak biçimde bozulmuş, değiştirilmiş her türlü yenilecek veya içilecek şeyler veya ilaçlar” olduğu kabul edilirse, ortaya bir tenakuz çıkmaktadır. Teorik açıdan suçun konusunun mağdura ait olduğu¹⁰⁷ da kabul edilirse tenakuz daha da yoğunlaşmaktadır. Zira bu suçta zarar tehlikesine uğratan, “kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye sokacak biçimde bozulmuş, değiştirilmiş her türlü yenilecek veya içilecek şeyler veya ilaçlar” değildir. Yine, “kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye sokacak biçimde bozulmuş, değiştirilmiş her türlü yenilecek veya içilecek şeyler veya ilaçlar”ın mağdura ait olması da şart değildir. Kanaatimizce bu suçla zarar tehlikesine uğratan, kişilerin yaşamı ve sağlığıdır. Böylece, şayet, zarar suçu/tehlike suçu ayrımının korunan hukuki değere nispetle yapıldığı savunulur, suçun konusunun fiilin üzerinde gerçekleştirildiği şey olduğu benimsenir, bu suçun konusunun “kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye sokacak biçimde bozulmuş, değiştirilmiş her türlü yenilecek veya içilecek şeyler veya ilaçlar” olduğu ve aynı zamanda bu suç düzenlemesiyle korunan hukuki değerin “kişilerin yaşamı ve sağlığı” olduğu kabul edilirse, tutarlılık hâsıl olmaktadır.

Bu açıklamalarımız neticesinde, söz konusu suçun tehlike suçları içerisinde nereye konumlandırılacağına tespitinde, “satmak, tedarik etmek veya bulundurmak”

105 Yaşar / Gökcan / Artuç (n 96) 5139; Özen, ‘Kamu Sağlığına Karşı İşlenen Suçlar’ (n 97) 174; Mustafa Özen, *Gıda Hukuku* (Adalet Yayınevi, Ankara 2015) 246; Sinar / Önok (n 96) 54-55.

106 Zararı ve dolayısıyla tehlikeyi, korunan hukuki değerle ve suçun konusuyla ilişkilendirerek izah etmeye çalışan görüşler için: Aynural (n 57) 4-6 ve 17-21.

107 Özgenç (n 61) 214; Koca / Üzülmez (n 61) 106.

şeklinde işlenen fiilin, korunan hukuki değer olan “kişilerin yaşamı ve sağlığı” bakımından oluşturduğu tehlikenin derecesine/türüne bakmak icap etmektedir. Zira, “kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye sokacak biçimde” nitelmesi, “satmak, tedarik etmek veya bulundurmak” fiillerine değil, satılan, tedarik edilen veya bulundurulan “her türlü yenilecek veya içilecek şeyler veya ilaçlar”ın “bozulmuş” veya “değiştirilmiş” olmasına ilişkindir. Dolayısıyla, mahkemenin tespit etmesi gereken tehlike, suçun konusunun, yani “kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye sokacak biçimde bozulmuş, değiştirilmiş her türlü yenilecek veya içilecek şeyler veya ilaçlar”ın tespitine ilişkindir. Böylece, “tehlikeliliği” tespit edilmiş olan bu “yenilecek veya içilecek şeyler veya ilaçlar”ın “satılması”, tedarik edilmesi” veya “bulundurulması”yla somut bir tehlikenin oluşup oluşmadığı, mahkemenin incelemesi gereken bir husus değildir. Bu durum, başka tehlikeli maddelerin satılması, tedarik edilmesi veya bulundurulmasına benzemektedir. Bir maddenin tehlikeliliğini, tehlikeli bir maddenin satılması, tedarik edilmesi veya bulundurulmasındaki tehlikelilikten tefrik etmek lazım gelir. Söz konusu suç bakımından, belirtilen “madde”, “yenilecek veya içilecek şeyler veya ilaçlar”dır. Mahkemece tespit edilmesi gereken tehlikelilik ise, bu “şeyler”in veya “ilaç”ların “kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye sokacak” olup olmamasıdır. Mahkeme bu tehlikeliliği tespit etmenin dışında, bu “tehlikeli” “şeyler”in veya “ilaç”ların “satılması”, “tedarik edilmesi” veya “bulundurulması” durumunda ayrıca bir tehlikenin oluşup oluşmadığını belirlemek durumunda değildir. Bütün bu açıklamalarımız neticesinde, kanaatimizce TCK m. 186’daki suçun somut tehlike suçu olduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir. Bundan ziyade ilgili suç, “soyut-somut tehlike suçu” ya da “elverişlilik suçu” olarak nitelendirilmeye uygun gözükmektedir.¹⁰⁸

108 Tehlikenin, “soyut tehlike”, “soyut-somut tehlike” (*abstrakt-konkrete Gefährdungsdelikte*) ya da diğer adıyla “elverişlilik” (suitability) (*Eignungsdelikte*)), “varsayılan/hipotetik veya olası/potansiyel tehlike” veya “somut tehlike” şeklindeki dörtlü ayrımı için bkz. Martin (n 2) 45-46. Tehlike suçlarının, “somut tehlike suçları”, “soyut tehlike suçları” ve “soyut-somut tehlike suçları” (“elverişlilik suçları”) şeklindeki üçlü ayrımı ve bu konulardaki açıklamalar için bkz. Aynural (n 57) 23-36. Dursun, Alman doktrininde, “soyut-somut tehlike suçları” veya “(soyut) elverişlilik/uygunluk suçları (abstrakte Eignungsdelikte)”nın, soyut tehlike suçlarının bir türü olarak, bazen de soyut ve somut tehlike suçlarının yanında üçüncü bir grup olarak ele alındığını ifade etmektedir: Selman Dursun, *Sermaye Piyasasında Gerçeğe Aykırılıktan Doğan Suçlar* (On iki Levha Yayıncılık, İstanbul 2010) 182, n 80 (benzer açıklamalar için bkz. Aynural (n 57) 35). Diğer taraftan, “potansiyel tehlike suçları”nın; “soyut-somut tehlike suçları” ve “özel soyut tehlike suçları”yla aynı manaya gelecek şekilde kullanılması ve “soyut tehlike suçları”nın bir türü olarak konumlandırılması hakkında: Berrin Akbulut, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Adalet Yayınevi, Ankara 2015) 299-300. “Soyut-somut tehlike suçları” hakkında bkz. Vesile Sonay Daragenli, ‘Tehlike Suçları’ (T. C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Bölümü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1998) 53-54.

Bu suç, kanaatimizce görünüşte özgü suç¹⁰⁹ olarak nitelendirilmeye uygundur. Suçun, 186'ncı maddenin birinci fıkrasında yer alan temel şekli, herkes tarafından işlenebilen¹¹⁰ genel bir suç olarak düzenlenmiştir; özgü suç değildir¹¹¹. Ancak, suçun, 186'ncı maddenin ikinci fıkrasında düzenlenen nitelikli hali, kanaatimizce ancak resmi izne dayalı olarak yürütülen bir meslek ve sanatın icrasına katılanlar tarafından işlenebilecektir; özgü suçtur.

TCK'nın 186'ncı maddesinde düzenlenen “*Bozulmuş veya değiştirilmiş gıda veya ilaçların ticareti*” suçu ile 5996 sayılı VHBSGYK'nın “gıda güvenilirliği”nin şartlarını belirleyen 21'nci maddesi arasındaki ilişkiye de temas etmekte fayda vardır. Yukarıda belirtildiği üzere, 5996 sayılı Kanunun m. 21 (1)-a düzenlemesine göre; “[g]üvenilir olmayan gıda, gıda ile temas eden madde ve malzeme piyasaya arz edilemez. İnsan sağlığı için tehlike oluşturan ve tüketime uygun olmayan gıda, güvenilir olmayan gıda kabul edilir”. Görüldüğü üzere, 5996 sayılı Kanuna göre iki tür “güvenilir olmayan gıda” vardır. “Güvenilir olmayan gıda”nın birinci türü “insan sağlığı için tehlike oluşturan” gıda; ikinci türü ise “tüketime uygun olmayan” gıdadır. Böylece, TCK m. 186'daki suçun konusu olan “kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye sokacak biçimde bozulmuş, değiştirilmiş her türlü yenilecek veya içilecek şeyler veya ilaçlar” kapsamına girmek kaydıyla, 5996 sayılı Kanuna göre “güvenilir olmayan gıda”lar da TCK m. 186'daki suçun konusunu oluşturabilirler. Yine, 5996 sayılı Kanunun m. 40 (1)-a düzenlemesine göre; “[i]nsan tüketimine uygun olmayan gıdalar, masrafları sorumlusuna ait olmak üzere piyasadan toplatılır ve mülkiyetinin kamuya geçirilmesine karar verilir. Bu ürünleri üreten veya piyasaya arz edenler hakkında kamunun sağlığına karşı suçlar kapsamında Cumhuriyet savcılığına suç duyurusunda bulunulur”. Görüldüğü üzere burada da ikinci tür “güvenilir olmayan gıdalar”a bağlanan cezai sorumlulukla ilgili bir düzenleme getirilmiştir. Böylece, “insan tüketimine uygun olmayan gıdalar”ın “kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye sokacak biçimde bozulmuş, değiştirilmiş her türlü yenilecek veya içilecek şeyler veya ilaçlar” kapsamına girmek kaydıyla TCK m. 186'daki suçun konusunu oluşturması mümkündür. Ancak, TCK m. 186'daki suçun fiil unsuru, “satmak, tedarik etmek veya bulundurmak”tır. 5996 sayılı Kanun'un 40 (1)-a maddesinde ise “insan tüketimine uygun olmayan gıdalar” olarak kabul edilen “ürünler”i “üreten veya

109 Kavram için bkz. Özgenç (n 61) 193; Koca / Üzülmez (n 61) 105.

110 Francesco Antolisei, *Manuale di diritto penale, Parte Speciale II* (Milano 1957) 433'e atıf yapan: Özen, ‘Kamu Sağlığına Karşı İşlenen Suçlar’ (n 97) 179.

111 Yaşar / Gökcan / Artuç (n 96) 5137.

piyasaya arz edenler” hakkında kamunun sağlığına karşı suçlar kapsamında Cumhuriyet savcılığına suç duyurusunda bulunulacağı düzenlenmiştir. Böylece, 5996 sayılı Kanunda yer verilen “üretmek veya piyasaya arz etmek” fiilleri ancak “satmak, tedarik etmek veya bulundurmamak” fiilleri kapsamına sokulabildiği ölçüde ve diğer koşullar da bulunmak kaydıyla TCK m. 186’deki suçun oluşup oluşmadığının tartışılması mümkün olacaktır.¹¹²

5. Sonuç

Gıda güvencesi, gıda güvenliği ve tüketicilerin ekonomik menfaatleri, gıda ceza hukukuyla korunan üç ana hukuki değer olarak zikredilebilir. Bu kapsamda özel bir önem arz eden yaşamın ve sağlığın korunmasının yanında, gıdayla ilişkisi olduğu nispette her bir suçla korunan hukuki değerlerin de gıda ceza hukukuyla ilişkisi mevcuttur.

Çalışmamızda, gıda güvencesi, gıda güvenliğini kapsayan bir üst kavram olarak kabul edilmiştir.

Gıda hukukuyla ilgili bir ihlalin hangi hukuki form içerisinde düzenleneceği, başka bir deyişle gıdayla ilişkili bir fiilin idari ihlal, kabahat veya suç olarak düzenlenmesi bakımından dikkate alınabilecek hususlar vardır. Fiilin toplum sağlığı bakımından etkisi, gerçekleştirilen fiilin korunan hukuki değer üzerindeki etkisinin zarar veya tehlike olması, yine, belirtilen etkinin tehlike olarak gerçekleştiği hallerde bu tehlikenin türü bu hususlar arasındadır. Oluşan tehlikenin, gıda hukuku ihlalleriyle ilişkilendirilip ilişkilendirilmeyeceği, ilişkilendirilecekse ne surette yapılacağı da ilgili suçların ve kabahatlerin kaleme alınışında bir tercih meselesidir.

Aranan manevi unsur bakımından ve hukuka aykırılığın mahsus nitelikte olup olmamasına göre de fiilin suç veya kabahat olarak düzenlenmesi bir tercihtir. Yine, bu konuda, doktrinde görünüşte özgü suç olarak nitelendirilen düzenlemeler tercih edilebilir.

Gıda ile ilgili suç düzenlemelerinin kaleme alınışında neticesi sebebiyle ağırlaşan suç yönteminden istifade etmek mümkündür. Açık ceza kanunlarıyla gıda güvenliğinin korunması da bir tercihtir. Cezayı ortadan kaldıran veya azaltan sebeplerin (etkin

112 Bu konuda, Özen’e göre; “piyasaya arz, satma anlamına gelmemekle birlikte, bulundurma anlamına gelebilir [...] Güvenilir olmayan gıda, gıda ile temas eden madde ve malzemenin piyasaya arz edilmesi, aynı zamanda bulundurmaya kapsar. Çünkü, arz halinde hem mülkiyet hem de zilyetlik hala piyasaya arz eden kişidedir.”: Özen, *Gıda Hukuku* (n 105) 246.

pişmanlık ve benzeri kurumların) uygulanması bakımından da kabahatler ile suçlar arasında bir ayırım yapılabilir. Bu kapsamda, alınması gereken önlemler veya yerine getirilmesi gereken ödevler bağlamında onarıcı adalet sisteminin, usullerinin/ mekanizmalarının ve yaptırımlarının işletilmesi de düşünülebilir.

Hayata geçirilen üretim politikasının, gıda güvenliğinin korunmasına etkisi dikkate alındığında, tüzel kişilerin hukuki düzenlemelerin ne ölçüde muhatabı olacağı ve tüzel kişiler bakımından uygulanacak usul ve yaptırımların belirlenmesi, bir diğer önemli husustur.

Gıda güvenliğinin, hem hususi suç tipleriyle hem de toplum sağlığının korunmasına yönelik umumi suçlar gibi diğer birtakım suç düzenlemeleriyle korunması mümkündür. Birçok suç tipinin gıdayla ilişkisi vardır. “Gıda dolandırıcılığı” ve “gıda stoklama” gibi özel suç tipleri ihdas edilebileceği gibi, bu fiillerin, diğer suç tiplerine ait kanuni düzenlemeler vasıtasıyla cezalandırılması da ihtimal dâhilindedir.

Gıda ceza hukukuyla korunan hukuki değerler arasında, yaşamın ve sağlığın özel bir yeri olduğu görülmektedir. Bu iki hukuki değeri koruyan, birisi zarar diğeri tehlike suçu kategorisinde yer alan iki grup suçtan bahsetmek mümkündür. Birinci grup, genel anlamda öldürme ve yaralama suçlarından oluşur. Öldürme ve yaralama suçlarının gıda ceza hukuku bakımından arz ettiği bazı temel hususiyetlere metin içerisinde işaret edilmiştir. İkinci grup, yaşamın veya sağlığın tehlikeye sokulmasına ilişkin suçlardan oluşur. Türk Ceza Kanunu’nda yer alan ve doğrudan gıda ceza hukukunu ilgilendiren iki suç tipi de Kanun’un “Özel Hükümler” başlıklı 2’nci kitabının “Topluma Karşı Suçlar” başlıklı 3’üncü kısmının “Kamunun Sağlığına Karşı Suçlar” başlıklı 3’üncü bölümünde düzenlenmiştir. Bu suçlar, madde başlıklarına göre isimlendirilirse, Kanun’un 185’inci maddesinde düzenlenen “Zehirli madde katma” suçu ve 186’ncı maddesinde düzenlenen “Bozulmuş veya değiştirilmiş gıda veya ilaçların ticareti” suçudur. Bunun dışında, 5977 sayılı Biyogüvenlik Kanunu’nun 15’inci maddesinde, genetik yapısı değiştirilmiş organizmalarla ilgili suçlara ve kabahatlere yer verilmiştir. Yine, 5996 sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu’nun 40’ıncı ve 41’inci maddelerinde konuyla ilgili kabahatler düzenlenmiştir.

Kanun koyucu, TCK m. 185’te düzenlenen “zehirli madde katma” suçunun konusunu gıdayla sınırlamamış, hatta suçun kanuni tanımında gıda ifadesine hiç yer vermemiş; suçun konusunu oldukça kapsamlı ve kapsayıcı bir şekilde belirlemiştir.

TCK m. 186’da yer alan “bozulmuş veya değiştirilmiş gıda veya ilaçların ticareti” suçunun konusunun, “kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye sokacak biçimde bozulmuş, değiştirilmiş her türlü yenilecek veya içilecek şeyler veya ilaçlar” olduğu ifade edilebilir. 186’ncı maddenin metninde, madde başlığından farklı olarak, “gıda” değil, “yenilecek veya içilecek şey” ifadesi yer almıştır. Böylece, “yenilerek” veya “içilerek” değil de örneğin damar veya deri yoluyla alınan maddeler bakımından, bu maddeler “ilaç” kapsamına girmedikleri müddetçe suçun oluştuğu söylenemeyecektir. Kanaatimizce TCK m. 186’daki suçun somut tehlike suçu olduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir. Bundan ziyade ilgili suç, “soyut-somut tehlike suçu” ya da “elverişlilik suçu” olarak nitelendirilmeye uygun gözükmemektedir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almamıştır.

Kaynakça

- Akbulut B, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Adalet Yayınevi, Ankara 2015)
- Aynural Ö M, *Soyut Tehlike Bağlamında Trafik Güvenliğini Tehlikeye Sokma Suçu (TCK 179 / 3)* (İstanbul Ceza Hukuku ve Kriminoloji Arşivi Yayın No: 15, On iki Levha Yayıncılık, İstanbul 2018)
- Buzbaş N, ‘Türkiye ve AB’de Gıda Güvenliği: Ortaklığın Sinerjisi’ (28. Türkiye-AB Karma İstişare Komitesi Toplantısı Edinburg, İskoçya 13-14 Eylül 2010) <[https://tobb.org.tr/AvrupaBirligiDairesi/Dokumanlar/Faaliyetler/kik/\(13\)%20synergy-food-safety-cooperation-tr.pdf](https://tobb.org.tr/AvrupaBirligiDairesi/Dokumanlar/Faaliyetler/kik/(13)%20synergy-food-safety-cooperation-tr.pdf)> (Erişim: 20.03.2019)
- Çevik F E / Çakan H, ‘Adli Bilimler ve Gıda Güvenliği’ (Bildiri Özeti) in 6. *Gıda Güvenliği Kongresi (3-4 Mayıs 2018 İstanbul) Bildiri Özetleri Kitabı* <<http://www.gidaguvenglikongresi.org/ggkabstractr.pdf>> (Erişim: 08.3.2019)
- Dursun S, *Sermaye Piyasasında Gerçeğe Aykırılıktan Doğan Suçlar* (On iki Levha Yayıncılık, İstanbul 2010)
- Daragenli V S, ‘Tehlike Suçları’ (T. C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Bölümü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1998)
- Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, *Ulusal Gıda ve Beslenme Stratejisi Çalışma Grubu Raporu* (Ankara 2001) <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Ulusal_Gida_ve_Beslenme_Stratejisi_Calisma_Grubu_Raporu%E2%80%8B.pdf> (Erişim: 22.03.2019)
- Donini M, ‘Health Protection and Food Safety Regulation in Italy: From the Current Legislation to the Reform Project of 2015’ in Adan Nieto Martín, Ligeia Quackelbeen and Michele Simonato (eds), *Food Regulation and Criminal Justice (International Colloquium Section II of the AIDP XXth World Congress, Beijing, China, 23rd-26th September 2016)* 87 (2) RIDP 225 (Maklu 2016)
- FAO’s Agriculture and Development Economics Division (ESA) (with support from the FAO Netherlands Partnership Programme (FNPP) and the EC-FAO Food Security Programme), ‘Food Security’ (June 2006) 2 Policy Brief 1 <<http://www.fao.org/forestry/13128-0e6f36f27e0091055bec28e8e830f46b3.pdf>> (Erişim: 28 Nisan 2019)
- Hafizoğulları Z / Özen M, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (US-A Yayıncılık, Ankara 2010)
- Hafizoğulları Z / Özen M, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Toplama Karşı Suçlar* (US-A Yayıncılık, Ankara 2017)
- Koca M / Üzülmöz İ, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Seçkin Yayıncılık, Ankara 2015)
- Koç E, *Gıda Güvenliği ve İdarenin Yetkileri* (T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı Kamu Hukuku Programı Doktor Tezi, İzmir 2014) <<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>> (Erişim: 2019)

- Lähteenmäki-Uutela A / Tähkää S / Nummela H / Marimuthu S, 'Food and Crime in Finland' in Adan Nieto Martín, Ligeia Quackelbeen and Michele Simonato (eds), *Food Regulation and Criminal Justice (International Colloquium Section II of the AIDP XXth World Congress, Beijing, China, 23rd-26th September 2016)* 87 (2) RIDP 203 (Maklu 2016)
- Mauri M C, 'Report on Criminal Protection in the Food Market in Spain' in Adan Nieto Martín, Ligeia Quackelbeen and Michele Simonato (eds), *Food Regulation and Criminal Justice (International Colloquium Section II of the AIDP XXth World Congress, Beijing, China, 23rd-26th September 2016)* 87 (2) RIDP 245 (Maklu 2016)
- Martín A N, 'General Report on Food Regulation and Criminal Law' in Adan Nieto Martín, Ligeia Quackelbeen and Michele Simonato (eds), *Food Regulation and Criminal Justice (International Colloquium Section II of the AIDP XXth World Congress, Beijing, China, 23rd-26th September 2016)* 87 (2) RIDP 17 (Maklu 2016) (2016)
- Niyaz Ö C / İnan İ H, 'Türkiye'de Gıda Güvencesinin Mevcut Durumunun Değerlendirilmesi' (2016) 13(2) Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi 1 <<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/277965>> (Erişim: 22.03.2019)
- Özen M, 'Kamu Sağlığına Karşı İşlenen Suçlar (TCK m. 185, 186, 187)' (2008) LXVI (2) İÜHF 163
- Özen M, *Gıda Hukuku* (Adalet Yayınevi, Ankara 2015)
- Özgenç İ, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Seçkin Yayıncılık, Ankara 2015)
- Sınar H / Önok R M, 'General Evaluation of Food Regulation in Turkish Criminal Justice System' (December 2016) 13 Law & Justice Review 36
- T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, *Ulusal Gıda ve Beslenme Stratejisi Çalışma Grubu Raporu (Ulusal Gıda ve Beslenme Eylem Planı I. Aşama Çalışması Eki İle)* (Yayın No DPT: 2670, Mart 2003) <http://tarim.kalkinma.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/Ulusal_GidaveBeslenme_Eylem_PlaniTaslak-04-11-2014.pdf> (Erişim: 22.03.2019)
- T.C. Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği İngilizce İnternet Sayfası: <<https://www.mgk.gov.tr/en/>> (Erişim: 20.03.2019)
- T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu İngilizce İnternet Sayfası: <<http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/en/home-page/mainpage>> (Erişim: 20.03.2019)
- Yaşar O / Gökcan H T / Artuç M, *Yorulmuş-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu* (C. 4, Adalet Yayınevi, Ankara 2010)
- Yenerer Çakmut Ö, 'Türk Ceza Yasası'nda Zehirli Madde Katma Suçu (TCK m. 185)' (Ağustos 2007) 4 Ceza Hukuku Dergisi 247
- Zafer H / Pamuk G / Çakır K, *Gerekçeli-Açıklamalı-İçtihatlı Kabahatler Kanunu* (Beta, İstanbul 2014)